

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jonna Enholm

Rätten till verket 'datorprogram'
– en studie av den svenska upphovsrättslagstiftningen
i förhållande till datorprogram

Examensarbete
20 poäng

Hans-Henrik Lidgard

Immaterialrätt

VT - 2000

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
Inledning	1
Uppsatsen i korthet	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.1.1 Historik	5
1.1.2 Definition	6
1.2 Syfte, metod och avgränsning	6
1.3 Källor	7
1.4 Disposition	7
2 UTVECKLINGEN PÅ RÄTTSSOMRÅDET	8
2.1 Valet av skyddsform för datorprogram	8
2.2 Internationell utveckling – upphovsrätt och datorprogram	9
2.2.1 Internationella samarbetsavtal	9
2.3 EG-rätten - upphovsrätt och datorprogram	10
2.3.1 Särskilt om datorprogram i EG-rätten	11
2.4 Nationell utveckling – upphovsrätt och datorprogram	11
2.4.1 Den svenska lagstiftningen	11
2.4.2 Rättsfall på området	14
2.5 Framtida utveckling	15
3 UPPHOVSRÄTTSLAGEN OCH DATORPROGRAM	16
3.1 Grundläggande om skyddsobjektet	16
3.1.1 Skyddets omfattning, föremål och innehåll	16
3.1.1.1 Särskilt om datorprogram	17
3.1.2 Verkshöjdsbegreppet	17
3.1.2.1 Särskilt om datorprogram	18

3.2 Grundläggande om skyddssubjektet	19
3.2.1 Överlåtelse och upplåtelse m.m.	19
3.2.1.1 Succession och utmätning	20
3.2.1.2 Särskilt om datorprogram	20
3.2.2 Upphovsrätt i anställningsförhållande	21
3.2.2.1 Särskilt om datorprogram	21
3.3 Skyddets varaktighet	23
3.3.1 När upphovsrätten löpt ut	24
3.3.2 Särskilt om datorprogram	24
3.4 Ekonomiska rättigheter	25
3.4.1 Konsumtion	25
3.4.1.1 Särskilt om datorprogram	26
3.4.2 Exemplarframställning	27
3.4.2.1 Särskilt om datorprogram	27
3.4.3 Spridningsrätten m.m.	28
3.4.3.1 Uthyrning och utlåning	29
3.4.3.2 Särskilt om datorprogram	29
3.5 Droit moral – ideella rättigheter	30
3.5.1 Särskilt om datorprogram	30
3.6 Inskränkningar och undantag	31
3.6.1 Kopiering för enskilt bruk	32
3.6.1.1 Särskilt om datorprogram	32
3.6.1.2 Särskilt om Internet	34
3.6.2 Upphovsrätt till myndigheters handlingar	34
3.6.2.1 Särskilt om datorprogram	35
3.7 Intrång	36
3.7.1 Typer av intrång	37
3.7.2 Intrångsbedömning	37
3.7.3 Straff	38
3.7.4 Vitesförbud	38
3.7.5 Skadestånd	39
3.7.6 Förordnanden gällande olaga exemplar	39
3.7.7 Särskilt om datorprogram	40
4 AVSLUTNING – ANALYS OCH KOMMENTARER	42
4.1 Analys	42
4.2 Avslutande kommentarer	45
BILAGA A LAGPARAGRAFER I FULLTEXT	47
Ur Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk	47
Ur Mönsterskyddslagen (1970:485)	52
Ur Varumärkeslag (1960:644)	52
Ur Patentlagen (1967:837)	52
Ur Avtalslagen (1915:218)	53
Ur Brottsbalken (1962:700)	53
Ur Rättegångsbalken (1942:740)	53
Ur Tryckfrihetsförordningen (1949:105)	53
BILAGA B EG-DIREKTIV PÅ UPPHOVSRÄTTSSOMRÅDET	54

BILAGA C KONVENTIONER PÅ UPPHOVSRÄTTSOMRÅDET 55

KÄLLFÖRTECKNING 56

Litteratur	56
Artiklar ur juridiska tidskrifter	57
Offentligt tryck	57
EG-rätt	57
Intervjuer, föreläsningar m.m.	58
Material från Internet och dagspress	58
Använd men icke refererad litteratur	58

RÄTTSFALLSFÖRTECKNING 59

Sammanfattning

Inledning

Uppsatsens syfte är att klargöra hur den svenska upphovsrättslagen skyddar datorprogram samt att visa var eventuella brister finns i lagstiftningen. Arbetet är resultatet av studier av den svenska upphovsrätten, och viss relaterad EG-rätt, med lagtext och litteratur som grund.

Uppsatsen består av totalt fyra kapitel, varav kapitel två och tre står för sakframställningen. Kapitel två behandlar uppkomsten av upphovsrätten till datorprogram, och kapitel tre innehåller en genomgång av de regler i upphovsrättslagen som är av särskilt intresse i samband med datorprogram. I kapitel fyra knyts saken samman och de frågor som ställts i uppsatsen besvaras och analyseras.

Uppsatsen i korthet

Redan under 1960-talet diskuterades ett rättsligt skydd för datorprogram, och då var framförallt patentering som sågs som en möjlig lösning. På 1970-talet övergavs patenteringsteorin till förmån för ett upphovsrättsligt skydd för datorprogram, och i slutet av 1980-talet beslutade den svenska lagstiftaren, i linje med den internationella uppfattningen, att datorprogram skulle klassas som ett litterärt verk och skyddas enligt upphovsrättslagens bestämmelser. Frågan om upphovsrättsligt skydd för datorprogram var föremål för betänkandet Upphovsrätt och datorprogram (SOU 1985:51). Utredningen kom att följas av proposition 1988/89:85, som ledde till flera ändringar i upphovsrättslagen; dels infördes datorprogram i katalogen över verkstyper (1§ URL), och dels behövdes vissa kompletterande regler för att tillgodose den speciella karaktär som den nya verkstypen innebar. Av de lagregler som då kom till har flera förändrats till följd av EG-direktivet 91/250/EEG om rättsligt skydd för datorprogram.

Den snabba teknikutvecklingen och kraven på implementering av EG-direktiv har lett till att upphovsrättslagen blivit svåröverskådlig och reglerna för datorprogram kan vara svåra att överblicka. Trots detta anses lagen fungera i dagens högteknologiska värld, och ännu har lagstiftarna inte funnit anledning att omvärdera skyddsformen för datorprogram. Det pågår dock arbete inom EU på upphovsrättsområdet men vad det kommer att innebära för svensk lagstiftningen och datorprogram vet man inte än.

I huvudsak överensstämmer reglerna för litterära och konstnärliga verk med vad som gäller för datorprogram, dock finns vissa betydelsefulla avvikelser. Framförallt beror dessa avvikelser på att lagstiftaren medgett att datorprogram har en säregen karaktär och att det därmed också följer speciella problem.

De upphovsrättsliga reglerna har kompletterats med regler för att tillfredsställa de behov som datorprogram medför. Bl. a. har lagstiftaren ansett att ett högre originalitetskrav är nödvändigt för datorprogram än för andra verkstyper. Att produktionen av datorprogram innebär stora kostnader, och att enskildas exemplarframställning skulle innebära betydande förluster för rättighetsinnehavaren, har lett till att lagstiftaren undantagit datorprogram från rätten till kopiering för enskilt bruk och fri utlåning. Visserligen finns det en viss kopieringsmöjlighet kvar hos den enskilde programanvändaren, men den rör endast sådan kopiering som är nödvändig för programmets normala användning (t.ex. installationsdisketter och säkerhetskopior).

Idag produceras datorprogram oftast inom ramen för en anställning, i flera led, och med olika individer inblandade. Ju fler som arbetar med ett verk desto svårare blir det att se vem som är den ursprungliga upphovsmannen, och det blir svårt att fästa de ekonomiska och de ideella rättigheterna på någon specifik individ. Lagstiftaren har därför överfört de upphovsrättsliga rättigheterna till arbetsgivaren. Att de ideella rättigheterna överläts innebär en ny rättsfigur i svensk rätt då huvudregeln i 3§ URL säger att denna rätt inte kan överlåtas.

I min slutsats ansluter jag mig till uppfattningen att upphovsrättslagstiftningen huvudsakligen är ett fungerande instrument även när det gäller att skydda så komplexa verk som datorprogram. Jag pekar dock på vissa oklarheter rörande tillämpningen av de särskilda regler som införts för datorprogram. Dessa oklara punkter har troligen sin grund i att lagstiftaren strävat efter att upphovsrättslagens befintliga regler så långt som möjligt skall uppfylla de krav som ställs vid skyddandet av datorprogram. Dessvärre händer det att konflikt uppstår mellan de ordinarie reglerna och de särskilda regler som finns för datorprogram.

För att göra lagen mer lättillgänglig krävs nog en översyn av lagstiftningen. Klargörande av förutsättningarna kring upphovsrätt till datorprogram skulle säkerligen underlätta för mjukvaruproducenter i deras verksamhet, framförallt vad gäller regleringen av rättsförhållandena mellan arbetsgivare och anställd upphovsman. Även tydligare regler om intrång i upphovsrätt till datorprogram skulle vara av nytta för både enskild användare och producent.

Förord

När arbetet med min uppsats inför juris kandidatexamen skulle ta sin början var jag intresserad av att finna ett ämne inom upphovsrättsområdet. Initialt kretsade mina funderingar kring mjukvaruproducenters licensavtal i relation till lagstiftningen. Medan jag samlade material och granskade källorna inför min uppsats såg jag att det bland det digra materialet saknades en enkel sammanställning av vad som gäller just för datorprogram i upphovsrätts-sammanhang. Den information som finns att tillgå är i huvudsak lagstiftningen och lagförarbeten samt sådan information som finns invävd i litteratur om rättsområdet i stort.

Efter överenskommelse med min handledare Hans-Henrik Lidgard beslutade jag mig för att överge min ursprungliga plan, för att koncentrera mig på den svenska upphovsrättslagstiftningens reglering av skyddet för datorprogram, regleringens uppkomst, gällande rätt, lagens funktion och framtida utveckling. Uppsatsen har format sig till det material som jag själv hade behövt för att kunna gå vidare till mer datorindustriellt relaterade frågor. En sammanställning av det här slaget skulle kunna vidareutvecklas till en enkel handledning för t.ex. personer som arbetar med mjukvaruproduktion.

För att tydliggöra den gällande rätten har jag valt att ta fram reglerna för datorprogram mot bakgrund av vad som normalt gäller för upphovsrätt till verk. Mitt syfte har inte varit att återge upphovsrättslagen i sin helhet, utan jag har valt att koncentrera min sammanställning till de områden där datorprogram särskilt benämns i litteraturen eller där datorprogram reglerats i lag. Övriga upphovsrättsregler finns tydligt redogjorda i bl. a. Mogens Koktvedgaard och Marianne Levins bok *Lärobok i Immaterialrätt* (Norstedts Juridik 1997) och i Henry Olssons verk *Copyright* (Norstedts Juridik 1998).

Arbetet har varit intressant och lärorikt, och stundtals riktigt roligt, precis som alla skapandeprocesser. Jag vill tacka min handledare Hans-Henrik Lidgard för hans råd, stöd och tålamod. Jag vill också tacka biträdande förlagschef Erik Timén för hans beredvillighet att besvara mina frågor. Jag sänder ett tack till Henry Olsson, hovrättslagman och sakkunnig i upphovsrättsfrågor på Justitiedepartementet, för att hans vänlighet och vilja att hjälpa mig i mitt arbete. Slutligen vill jag tacka min fästman Fredrik för hans stöd och glada tillrop under arbetets gång.

Härmed lämnar jag över till läsaren och hoppas att mitt verk skall vara av intresse och nytta.

Jonna Enholm
Ekerö 18 maj 2000

Förkortningar

BBS	Bulletin Board System
BrB	Brottsbalken
BSA	Business Software Alliance
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EG	Europeiska Gemenskapen
EPC	European Patent Convention (Europeiska patentkonventionen)
EU	Europeiska Unionen
JT	Juridisk Tidskrift
ML	Mönsterskyddslagen
NIR	Nordiskt Immateriellt Rättsskydd
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
PatL	Patentlagen
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
SOU	Statens Offentliga Utredningar
TF	Tryckfrihetsförordningen
TRIPs	Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
URL	Upphovsrättslagen
Vrml	Varumärkeslagen
WIPO	World International Property Organisation

Teckenförklaring

a. a.	Anfört arbete.
f.	Följande sida.
ff.	De följande sidorna.
jmf.	Jämför med ”XX”.
*	Informationen inhämtad från <i>sekundärkälla</i> , i källförteckningen markerad med sekundärkällan inom parentes.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Bakom skapandet av ett datorprogram ligger enligt lagstiftaren en intellektuell prestation värd att skydda. Skyddet för denna andliga prestation finner man i upphovsrättslagen, sedan lagstiftaren valt att jämställa datorprogram med andra litterära verk.¹

Vid tillämpningen av de vanliga reglerna för upphovsrätt på datorprogram uppstår en del problem till följd av datorprogrammets speciella natur och till följd av att skapandet av sådan mjukvara, i dagens läge, inte sker hos en enda individ. För att underlätta tillämpningen av de upphovsrättsliga reglerna har lagstiftaren valt att förtydliga vissa regler, samt göra ytterligare restriktioner utöver vad som gäller för andra litterära och konstnärliga verk.

Ett datorprogram medför stora kostnader redan i utvecklingsstadiet. Att programmen dessutom är så lätta att kopiera för den enskilde användaren innebär risker för ytterligare ekonomiska förluster i stor skala. Lagstiftaren har sett problemen och skapat ett nät av starka regler som skall skydda upphovsmannen, och den han överlåtit sina rättigheter till.²

1.1.1 Historik

I Sverige var frågan om ett rättsligt skydd för datorprogram föremål för diskussion redan på 1960-talet. Då diskuterade man möjligheten att patenträttsligt skydda datorprogram, men detta var inte alldeles självklart. Det fanns röster som företrädde uppfattningen att datorprogram borde vara patenterbara då de utgjorde ett nytt sätt att definiera och senare lyda instruktioner maskinellt. Denna företeelse borde, enligt förespråkarna, vara möjlig att patentera så länge de övriga kraven för patenterbarhet uppfylldes (nyhet och uppfinningshöjd). I det motsatta åsiktslägret fanns de som ansåg att patenterbarhet inte var aktuellt då datorprogram inte kunde anses äga några tekniska egenskaper. Här menade man att datorprogram snarare utgjorde sådana intellektuella förfaranden som var att jämställa med andra 'intellektuella' skapelser som bokföringssystem eller matematiska problemlösningssmodeller.³

Sverige övergav patenteringsteorin under 1970-talet, något som också var en internationell utveckling. Under början av 1980-talet studerade man intensivt möjligheten att bredda upphovsrättens tillämpningsområde till att omfatta även datorprogram. Idag är det en generell uppfattning världen över att datorprogram skall skyddas genom upphovsrättsreglering och inte genom patent. Uppfattningen

¹ Ahlstedt, Datarättens ABC, s. 87f.

² Rosén, Upphovsrättens avtal, s. 200.

³ Edmar, Internetpublicering, s. 19.

har sin grund i Bernkonventionen och Världskonventionens regleringar. Dock skall sägas att denna form av reglering av datorprogram inte varit helt problemfri eftersom datorprogram är av en sådan komplex natur.⁴

1.1.2 Definition

Begreppet datorprogram har varit föremål för internationell debatt, och fortfarande finns ingen global definition av företeelsen.

WIPO har gjort ett försök att fastställa detta begrepp, och definierar datorprogram som en serie instruktioner som när de införlivas i ett maskinläsbart medium kan styra en maskin med förmåga att bearbeta information, att tyda, utföra eller prestera ett specifikt resultat.⁵

När man i EG-direktivet 91/250/EEG om rättsligt skydd för datorprogram använder sig av begreppet datorprogram avser man alla former av program, därmed även program som är införlivade i hårdvara samt förberedande designarbete som leder till utvecklingen av ett datorprogram.⁶

I den svenska upphovsrättslagstiftningen saknas visserligen en direkt definition av vad ett datorprogram är, men en allmän uppfattning tycks vara att *instruktioner* till en dator⁷ skall likställas med litterära verk, och skyddas så, se 1§ 1 st. URL.⁸

Även om definitionerna inte är fullt överensstämmande tycks de vara lika på en punkt, d.v.s. att datorprogram är instruktioner till en maskin, som i sin tur utför något på basen av de givna instruktionerna.

1.2 Syfte, metod och avgränsning

Syftet med uppsatsen är att klargöra hur den svenska upphovsrättsliga regleringen ser ut i förhållande till datorprogram. För att undvika att uppsatsen endast blir en uppräkningslista av lagparagrafer vill jag också undersöka var i lagen det finns svagheter eller eventuella tillämpningsproblem.

Uppsatsen är framför allt en kartläggning av den svenska upphovsrättslagen och viss EG-rätt. Rättspraxis berörs, men är inte föremål för någon mer djupgående analys.

⁴ Edmar, a. a., s. 19, Bernitz/Karnell m. fl., Immaterialrätt, s. 17, samt Olsson, E-postkorrespondens 00. 01. 14.

⁵ Ahlstedt, a. a., s. 89f. samt egen översättning av WIPO definitionen i a. a., s. 89f.

⁶ Direktiv 91/250/EEG, preamble, samt Plogell, JT1993-94, s. 63.

⁷ En definition av datorprogram som använts i svensk rätt är den som framkom i SOU 1985:51 (se sid. 87). Där fastställs att ett *datorprogram är en serie instruktioner eller anvisningar som oberoende av uttrycksform eller anordning var den är nerlagd, har som syfte att förmå en dator att direkt eller indirekt ange eller utföra en speciell funktion eller uppgift, eller uppnå ett speciellt resultat.* (Levin, Immaterialrätten, s. 74f.)

⁸ Rosén, Upphovsrättens avtal, s. 199, samt Olsson, Copyright, s. 41f.

Jag har valt att koncentrera mig på de delar av upphovsrätten jag anser vara av särskilt intresse i samband med datorprogram; verkhöjdsbegreppet, de ekonomiska rättigheterna, ideella rättigheter, inskränkningar i upphovsrätten, samt intrång i rätten. Dessa områden har i flera fall fått specialbestämmelser för att just tillgodose datorprogrammets speciella natur. I analysen studeras lagstiftningen utifrån vad som gäller för datorprogram.

Jag har medvetet valt att inte göra en komparativ analys av olika staters nationella upphovsrättslagstiftning då detta skulle behöva vara mer ingående än vad utrymmet tillåter. En ordentlig komparativ analys mellan t.ex. svenskt och amerikanskt upphovsrättskydd för datorprogram kan kanske vara ett ämne för en större uppsats, i ett annat sammanhang.

1.3 Källor

Kärnan i min uppsats är den aktuella regleringens uppkomst och den gällande rätten. För att belysa reglernas tillkomst har jag främst utgått från lagförarbeten och litteratur som berör det aktuella ämnet. Genom Sveriges medlemskap i EU har gemenskapsrätten blivit en del av den svenska lagstiftningen, och därmed finner jag det naturligt att anknyta till den europeiska rätten i min framställning.

Kompletterande information har jag hämtat i juridiska tidskrifter, föreläsningar, intervjuer, Internet och dagspress.

1.4 Disposition

Uppsatsen består av fyra kapitel, och där kapitel ett utgör en introduktion till arbetet, med en kort bakgrund till rättsområdet samt beskrivning av uppsatsens syfte och uppbyggnad.

Sakframställningen inleds, i kapitel två, med en redovisning av rättens uppkomst samt EG-rättens och de internationella samarbetsavtalens inverkan på denna utveckling. Framställningen fortsätter i kapitel tre, och här sker en systematisk genomgång av den svenska upphovsrättslagstiftningen i förhållande till datorprogram. Jag inleder avsnitten i kapitel tre med en översikt av vad som generellt gäller på det specifika området, och därefter berör jag särskilt vad som är aktuellt för datorprogram. På detta sätt hoppas jag att informationen skall bli lättillgänglig. Detta kapitel är grundläggande för framställningen och är därför omfattande.

I avslutningen, kapitel fyra, knyts saken samman, och jag analyserar och besvarar de frågor som jag ställt angående rättsläget för datorprogram och upphovsrätt i Sverige.

2 Utvecklingen på rättsområdet

För att ge en bakgrund till upphovsrättsskyddet för datorprogram vill jag i detta kapitel belysa hur utvecklingen för datorprogramsskyddet sett ut och hur det kan komma att utvecklas i framtiden. Jag inleder kapitlet med en kort redogörelse för valet av skyddsform för datorprogram. Vi vet att den svenska rätten idag i hög utsträckning styrs av den gemenskapsrättsliga regleringen varför jag valt att under det andra delkapitlet beröra den rådande EG-rätten. Mer konkret visas EG-rättens effekt på den nationella rätten då jag tagit med den i redovisningen av den svenska rättsutvecklingen (se 2. 3). Därefter följer en kortare presentation av några internationella samarbetsavtal som haft betydelse på området. Kapitlet avslutas med några tankar om den framtida utvecklingen på rättsområdet i stort.

2.1 Valet av skyddsform för datorprogram

I diskussionerna kring det immateriella skyddet för datorprogram har det spekulerats i olika skyddsformer. Framförallt har man pendlat mellan *patenträtten* eller *upphovsrätten*. På det internationella planet övergav man tidigt tanken på att skydda datorprogram på patenträttslig väg. Detta kan bl. a. utläsas av den **europiska patentkonventionen** (EPC)⁹ från 1973, vari man fastställer att patent inte kan erhållas för sådant som enbart utgör ett datorprogram. Att i EPC utesluta datorprogram från patenterbarhet grundande sig på att skyddsformen ansågs vara olämplig med tanke på det stränga nyhetskrav och krav på uppfinningshöjd som uppställt. Även i den svenska patentlagstiftningen¹⁰ har datorprogram uteslutits från patenterbarhet, en naturlig följd av att Sverige anslutit sig till EPC.¹¹

I samband med dessa diskussioner uppkom frågan om huruvida en *särskild skyddsform* för datorprogram skulle införas. Frågan väcktes bl. a. av flera remissinstanser vid behandlingen av **SOU 1985:51 Upphovsrätt och datorteknik**. På internationell nivå analyserades frågan av WIPO och UNESCO, som förkastade denna alternativa skyddsform bl. a. för att flera länder redan skyddade datorprogram genom sin upphovsrättslagstiftning¹². Dessa stater menade att skapandet av en separat skyddsform skulle resultera i förvirring och konflikt i förhållande till det gällande skyddet. Detta synsätt har i senare sammanhang bekräftats¹³. Vad gäller svenska förhållanden påpekades det i prop. 1988/89:85 att

⁹ Den *europiska patentkonventionen* bygger på ett EG-initiativ, men omfattar även länder utanför gemenskapen. Konventionen administreras av Europeiska Patentverket (EPO) som är beläget i München. (Olsson, a. a, s. 43)

¹⁰ "Såsom uppfinning anses aldrig vad som utgör enbart /.../ 3) en plan, regel, eller metod för intellektuell verksamhet, för spel eller för affärsverksamhet eller ett datorprogram..." (Patentlagen 1 kap. 1§)

¹¹ Prop. 1988/89:85 s. 7ff.

¹² Under ett regeringsexpertmöte 1983 presenterades ett *utkast till föreskrifter* för ett speciellt anpassat skydd för datorprogram. (prop. 1988/89: 85, s. 10)

¹³ Att en *särskild skyddsform* för datorprogram inte var intressant fastslogs vid ett expertmöte inom WIPO och UNESCO i början av 1985. (prop. 1988/89: 85)

en självklar utgångspunkt för Sverige måste vara att anpassa sig till den internationella praxisen på detta ekonomiskt värdefulla område.¹⁴

Idag finns inga tveksamheter i fråga om att datorprogram skall regleras inom den svenska upphovsrätten, mycket tack vare **EU-direktivet om rättsligt skydd för datorprogram (91/250/EEG)**. Här fastslås att medlemsstaterna skall föra in datorprogram i upphovsrättslagstiftningen och därmed likställa dessa med litterära verk (art 1. 1). Henry Olsson påpekar, i sin bok Copyright (sjätte upplagan), att även om lagstiftaren valt att använda sig av det upphovsrättsliga systemet för att skydda datorprogram, så är detta inte i alla hänseenden ett lyckat skydd. Han menar att eftersom upphovsrätten enbart skyddar det individuella uttryckssättet för idéer, inte för idéerna som sådana, kan detta leda till svårigheter då det kan vara knepigt att skilja mellan idé och uttryckssätt när det handlar om datorprogram.¹⁵

2.2 Internationell utveckling – upphovsrätt och datorprogram

Det har sedan länge varit en uppfattning att upphovsrätten skall täcka utnyttjanden som sker utanför ursprungslandet, och skyddet har därför haft en internationell prägel redan från början. Det finns i dagens läge flera olika former av internationellt skydd på upphovsrättsområdet, vilket är en nödvändighet eftersom litterära, konstnärliga eller musikaliska verk inte känner några nationsgränser. Numera finns också teknik som gör att information, däribland datorprogram, kan förflyttas mellan länder på mycket kort tid. Denna nya teknik har gjort att behovet av att bevara upphovsmännens rättigheter även utomlands är allt större.¹⁶

2.2.1 Internationella samarbetsavtal

På det internationella planet finns flera typer av överenskommelser¹⁷ som på olika sätt blir bindande för de stater som skriver under avtalen. Vad gäller de världsomspännande avtalen är **Bernkonventionen** och **Världskonventionen**¹⁸ kanske de som varit mest betydelsefulla för den internationella upphovsrättspolitiken, men också **TRIPs-avtalet** är värt att ta upp.

De två förstnämnda konventionerna berör samma områden även om Bernkonventionen anses vara mer omfattande och ha en högre skyddsnivå än Världskonventionen. För att få en någorlunda jämn internationell skyddsnivå har man i konventionerna fastställt vissa minimirättigheter som inte får understigas. En grundläggande regel som fastställs i dessa internationella samarbetsavtal är

¹⁴ Prop. 1988/89:85, s. 9ff.

¹⁵ Olsson, a. a, s. 40

¹⁶ Olsson, a. a, s. 275f.

¹⁷ Se bilaga C.

¹⁸ Både Bernkonventionen och Världskonventionen administreras av *WIPO*, ett fristående upphovsrättsorgan under FN.

principen om nationell behandling, vilken innebär att om ett verk har anknytning¹⁹ till något konventionsland skall verket, i annat konventionsland, ha samma rätt till skydd som de nationella upphovsmännen. Sverige har tillträtt båda avtalen och svenska upphovsmän har därmed rätt till skydd i de länder som tillträtt någon av dessa konventioner.²⁰

TRIPs-avtalet är ett särskilt avtal inom Världshandelsorganisationen (WTO) som bl. a. innehåller normer för de immateriella rättigheterna och då även för upphovsrätten. Av normerna följer bl. a. att stater skall tillämpa principen om nationell behandling (se ovan) och att WTO-stater skall behandla varandra lika i immaterialrättssammanhang. Dessutom innehåller avtalet en definition av syftet med skyddet för immaterialrätten, vilket är att bidra till främjandet av teknologisk utveckling och spridandet av denna teknologi, på ett för alla parter fördelaktigt sätt. Detta skall ske så att det uppkommer en balans mellan rättigheter och skyldigheter. Den svenska lagstiftningen uppfyller de krav som avtalet ställer, utan att några större förändringar behövt göras som direkt följd av avtalet (jmf. nedan 3. 7 om intrångsundersökning).²¹

2.3 EG-rätten - upphovsrätt och datorprogram

Redan tidigt under den Europeiska gemenskapens existens insåg man att det var av yttersta vikt att skapa ett immaterialrättsligt regelsystem. Utvecklingen har varit långsam, och i Amsterdampfördraget²² saknas direkta immaterialrättsliga bestämmelser, även om man i art. 30 stadgar att medlemsländerna är fria att skapa skydd för industriell och kommersiell äganderätt (inbegripet de immateriella rättigheterna). Artikel 30 begränsar visserligen denna rätt på så sätt att en dylik reglering inte får användas för godtycklig diskriminering eller som förtäckt begränsning av handeln mellan medlemsstaterna. Vidare finner man i art. 295 en av grundprinciperna för EG-rätten som innebär att medlemsländernas egendomsordningar inte påverkas av fördraget.²³

När EG-kommissionen i december 1990 väl presenterade sitt **“Green Paper“ om upphovsrätt**²⁴, var detta ett resultat av det intresse gemenskapen länge haft för immaterialrättsområdet ur ett ekonomiskt och handelspolitiskt perspektiv. Flera direktiv²⁵ har sedan dess antagits av Ministerrådet för att förmå medlemsstaterna att harmonisera sina upphovsrättslagar. Detta för att minimera, i linje med

¹⁹ Med *anknytning* menas att upphovsmannen är medborgare i, eller har sin vanliga vistelseort, i ett konventionsland. Denne upphovsmans verk har i dessa fall upphovsrättsligt skydd oavsett om verket är utgivet eller inte. (Olsson, a. a, s. 280)

²⁰ Olsson, a. a, s. 275-288.

²¹ Olsson, a. a, s. 23 samt s. 305-311.

²² Jämför tidigare lydelse i *Romfördraget/Maastrichfördraget* (art. 36 och art. 222).

²³ Koktvedgaard/Levin, Lärobok i Immaterialrätt, s. 42f.

²⁴ *Green Paper* är benämningen på förslag (handlingsprogram) som initieras av EG-kommissionen. (egen tolkning)

²⁵ Dir. 91/250/EEG, Dir. 92/100/EEG, Dir. 93/83/EEG, Dir. 93/98 (se vidare bilaga B)

gemenskapens övergripande politik, hindren för den fria rörelsen av varor och tjänster in den Europeiska Gemenskapen.²⁶

2.3.1 Särskilt om datorprogram i EG-rätten

Det EG-rättsliga skyddet för datorprogram är framförallt knutet till Direktiv 91/250/EEG om rättsligt skydd för datorprogram. Medlemsländerna har härigenom fått uppdraget att avlägsna skillnaderna i reglering vad gäller upphovsrättsskydd för datorprogram. Även skyddet mot olovlig kopiering, s. k. piratkopiering, skall stärkas som en följd av direktivet.

Direktivets syfte är att eliminera sådana nationella regleringar som kan innebära hinder för den fria rörligheten²⁷. Dokumentet utgör det huvudsakliga instrumentet vad gäller immaterialrättsligt skydd för datorprogram, och har gett upphov till flera förändringar i den svenska upphovsrättslagen (se närmare 2. 4. 1).²⁸

2.4 Nationell utveckling – upphovsrätt och datorprogram

2.4.1 Den svenska lagstiftningen

Under första hälften av 1980-talet pågick ett svenskt utredningsarbete för att klargöra rättsläget vad gäller det immateriella skyddet för datorprogram, och behovet av att införa lagregler för att fastställa detta skydd. Frågan var föremål för betänkandet Upphovsrätt och datorteknik (SOU 1985:51), vari man studerade vilka områden av upphovsrätten som skulle komma att beröras när det gäller datorprogram. Betänkandet remissbehandlades och kom senare att ligga till grund för **proposition 1988/89:85**, varigenom datorprogram infördes i katalogen över alster som är att anse som upphovsrättsligt skyddade verk, i linje med vad som gällde internationellt.²⁹

En del kompletterande bestämmelser behövde införas för att vidare klargöra rättsläget. I propositionen föreslogs att datorprogram inte skulle omfattas av *katalogskyddet* (49§ URL), då datorprogrammen redan var skyddade som verk. Man menade att eftersom verk har en längre skyddstid än sådana sammanställningar³⁰ som skyddas enligt 49§ URL, så fanns det ingen anledning att låta katalogskyddet omfatta datorprogram.³¹

²⁶ Olsson, a. a, s. 288f.

²⁷ Medlemsstaternas implementering av direktivet finns analyserat i ”Rapport från Kommissionen till Rådet, Europaparlamentet och Ekonomiska och Sociala kommittén om genomförandet och effekterna av direktiv 91/250/EEG om rättsligt skydd för datorprogram”.

²⁸ Plogell, JT1993-94, s. 61, samt Olsson, a. a, s. 290f.

²⁹ Prop. 1988/89:85, s. 11f. samt SFS 1989:396, ändringsförfattning.

³⁰ Observera skillnaden mellan *samlingsverk* enligt 5§ URL och sådana *sammanställningar* som regleras 49§ URL. Enligt 5§ får samlingsverk som uppnår ett visst mått av *originalitet* ett fullt upphovsrättsligt skydd. De sammanställningar som nämns i 49§, är de som inte uppnår det krav av

Dessutom föreslogs i propositionen att det skulle vara tillåtet att för enskilt bruk kopiera datorprogram som finns i maskinläsbar form, förutsatt att programmet var utgivet och kopian endast skulle användas för enskilt bruk. Anmärkningsvärt var att propositionens förslag stred mot vad som föreslagits i SOU 1985:51 där man menat att den här typen av kopiering av datorprogram för enskilt bruk skulle förbjudas. I propositionen ansåg man att eftersom datorprogram var att se som ett upphovsrättsligt skyddat verk torde samma regler om *kopiering för enskilt bruk* kunnat tillämpas även på datorprogram. Dock erkände man problematiken kring att det är alldeles för lätt att utan märkbar kvalitetsförsämring kopiera program, och att det kan finnas anledning att begränsa kopieringsrätten för att på så sätt minska de ekonomiska skadeverkningarna av privatkopierandet. Det sades dock att det vore en fördel om man kunde undvika ett förbud eftersom det ansågs vara olämpligt att införa förbud vars efterlevnad inte går att kontrollera. Som alternativa medel för att begränsa skadorna nämndes *civilrättsliga sanktioner* som skadestånd, viten samt förverkande av användarrätten till programmet.

Rätten för enskilda att kopiera datorprogram återkommer i propositionen. Då föreslås att den som har rätt att utnyttja ett datorprogram skall tillåtas göra sådana kopior och ändringar av programmet som är nödvändiga för programmets normala användning, t.ex. *säkerhetskopior* och *reservexemplar*. I utredningen som föregick propositionen hade man dessutom föreslagit att rätten att använda dessa säkerhets- och reservkopior skulle utplånas när användarrätten till programmet upphör, något som man i propositionen inte ansåg nödvändigt.³²

I propositionen föreslogs också att upphovsmannen skulle ha rätt att bestämma över *uthyrning* och *utlåning* av datorprogram i maskinläsbar form. Förslaget hade kritiserats av remissinstanserna, framför allt för att denna ensamrätt skulle begränsa möjligheterna till offentlig utlåning. Kritiken besvarades med att offentlig utlåning och andra typer av uthyrning av datorprogram förmodligen skulle komma att störa marknaden på ett icke-önskvärt sätt, mycket p. g. a. de ekonomiska konsekvenser som skulle kunna bli resultatet om utlåningen eller uthyrningen kombinerades med de föreslagna rätten till kopiering för enskilt bruk.³³

För datorprogram som *framställts hos myndigheter* föreslogs att dessa program inte skulle berövas sitt upphovsrättsliga skydd trots att programmen borde anses vara allmänna handlingar. De tungt vägande skälen till detta var bl. a. att man ansåg att skapandet av ett datorprogram ofta är knutet till ett omfattande arbete och stora kostnader, och att framställningen av datorprogram hos myndigheter sker på villkor och i former som påminner om privat företagsamhet.³⁴

originalitet som ställs i 5§, men som ändå kräver ett visst skydd. Dessa sammanställningar skyddas då genom 49§ mot kopiering. (Hammarstedt, Upphovsrätt och databaser, s. 47.)

³¹ Prop. 1988/89:85, s. 11f.

³² Prop. 1988/89:85, s. 20f.

³³ Prop. 1988/89:85, s. 17f.

³⁴ Prop. 1988/89:85, s. 18f.

Vad gäller datorprogram som tillkommit inom ramen för ett *anställningsförhållande* ansåg man i propositionen att rätten till dessa program inte skulle regleras genom lag utan att detta skulle avgöras genom avtal mellan parterna. Flera remissinstanser hade dock begärt att rättsförhållandet skulle lagregleras. I propositionen ansågs en sådan reglering inte vara nödvändig. Detta baserat på huvudregeln i upphovsrätten som säger att ensamrätterna tillkommer den fysiska person som skapat verket, och att det står denne fritt att överlåta rättigheterna genom avtal. Man ansåg vidare att om det skulle förekomma oklarheter om rättighetsinnehavet i ett anställningsförhållande så skulle parternas vilja och omständigheterna avgöra saken.³⁵

Av de regler som infördes till följd av propositionen kom flera av dem att påverkas av den lagändring som införlivade EG-direktivet om rättsligt skydd för datorprogram (91/250/EEG) i den svenska rätten.³⁶ Lagändringen har bl. a. medfört att *förberedande designmaterial* till datorprogram också omfattas av det upphovsrättsliga skyddet³⁷ och att kopiering av datorprogram för enskilt bruk inte är tillåtet³⁸. Rätten att framställa exemplar av programmet, eller göra ändringar i det, som är nödvändiga för den normala användningen av programmet, kvarstår³⁹. Vidare har direktivet inneburit att *global konsumtion* gäller på datorprogramområdet⁴⁰, liksom att *upphovsrätten till ett datorprogram övergår till arbetsgivaren* då programmet är ett resultat av ett anställningsförhållande och inget annat avtalats⁴¹. Vad gäller straffansvaret för upphovsrättsintrång i datorprogramsammanhang har direktivet resulterat i *strafffrihet* för den som kopierat ett datorprogram för enskilt bruk⁴², och att den svenska lagstiftaren beslutat sig för att införa *särskilda straffbestämmelser*⁴³ för kringgående av skyddsmekanismer mot kopiering av datorprogram.⁴⁴

Senare har den svenska upphovsrätten kommit att påverkas av andra internationella instrument, och ett exempel på detta är införandet av en regel om civilprocessuell *intrångsundersökning* i immaterialrättsmål (56a§ URL). I TRIPs-avtalet⁴⁵ stadgas att medlemsländerna förutsätts införa effektiva åtgärder som skall förebygga intrång och hindra att vidare intrång görs i framtiden (art 41. 1). Avtalet fastställer vissa riktlinjer för interimistiska åtgärder, och huvudregeln innebär att behöriga myndigheter snabbt och effektivt skall kunna besluta om åtgärder för att förebygga att intrång görs i ensamrätterna, samt för att säkra betydande bevisning i fallet (art 50. 1 a och b). Bestämmelserna i TRIPs-avtalet är sedan tidigare genomförda i svensk rätt i form av vitesförbud och regler om husrannsakan och beslag. Trots detta har lagstiftaren funnit anledning att införa den mer ingripande åtgärden

³⁵ Prop. 1988/89:85, s. 21f.

³⁶ SFS 1992:1687.

³⁷ Se direktivets art. 1. 1 och 1§ URL.

³⁸ Se direktivets art. 4. a och 12§ URL, jämför 11 § URL enl. tidigare ändring SFS 1989:396.

³⁹ Se direktivets art. 5 och 26g§ URL, respektive art. 6 och 26h§ URL.

⁴⁰ Se direktivets art. 4. c och 19§ URL.

⁴¹ Se direktivets art. 2. 2 och 40a§ URL.

⁴² Se direktivets art. 7. 1 jmf. 53§ URL.

⁴³ Se direktivets art. 7 jmf. 57a§ URL.

⁴⁴ Som refererat av Olsson, a. a., s. 290f.

⁴⁵ TRIPs-avtalet har berörts ovan 2. 2. 1.

intrångsundersökning för att bl. a. stävja den utökade olovliga kopieringen av datorprogram. Liknande regler finns i flera medlemsländer inom den Europeiska unionen, liksom hos andra industrialiserade länder som Sverige har handels- och tjänsteutbyte med.⁴⁶

2.4.2 Rättsfall på området

Rättspraxis rörande upphovsrätt till datorprogram är relativt begränsad. En stor del av de rättsfall som finns handlar om *piratkopiering*.

Ett av de mer kända fallen rör en elektronisk anslagstavla, en s. k. BBS (Bulletin Board System). BBS:en användes som en central för olovlig kopiering av datorprogram och spridning av dessa kopior till datoranvändare uppkopplade till BBS-nätet. Åtalet, som riktade sig mot den för BBS:en ansvarige systemoperatören, ogillades av Högsta Domstolen (NJA 1996 sid. 79).

Sedan BBS-målet har det förekommit åtminstone två åtal, vid tingsrätt, för distribuering av olovliga kopior över en BBS. Dom föll i Handens tingsrätt, januari 1997, där tre personer fick villkorlig dom och böter för piratkopiering, efter att ha distribuerat illegala kopior av datorprogram via en egen BBS.⁴⁷ I september 1999 dömdes en man, vid Ängelholms tingsrätt, till dagsböter för att olovligt ha kopierat och över en BBS erbjudit programmen till försäljning.⁴⁸

Förutom illegal kopiering av datorprogram finns det rättsfall som berör andra sidor av upphovsrätten till datorprogram, som t.ex. den tidigare nämnda domen från Hovrätten för Västra Sverige, där datorprogrammets *verkskaraktär* fastställdes. Denna dom föll redan innan datorprogram förts in i upphovsrättslagens verkskatalog (dom 1987-11-19, DB 159).

Ett fall som nyligen blivit föremål för behandling hos Högsta Domstolen (ej avgjort) rör frågan om den, med butiken Spelia som mellanhand, drivna byteshandeln med begagnade datorprogram (datorspel) strider mot upphovsrättens regler om *uthyrning*.⁴⁹

⁴⁶ Ds 1998:24, s. 45ff.

⁴⁷ www1.idg.se/mikrodatorn/nyheter, 00. 03. 24.

⁴⁸ www.sydsvenskan.se, 00. 03. 24, samt www.awapatent.se/nyheter, 00. 03. 24.

⁴⁹ Avisen, 99. 12. 11.

2.5 Framtida utveckling ⁵⁰

Just nu pågår det inte några internationella projekt av direkt betydelse för upphovsrätten. Visserligen skall WIPO i maj 2000 hålla diplomatkonferens, men denna skall huvudsakligen behandla formaliteterna kring patent. ⁵¹

Trots att man världen över är överens om att datorprogram skall skyddas genom upphovsrättslig reglering pågår det ett arbete inom EU som rör *patenträttsligt skydd för datorprogram*. Ett utkast till direktiv väntas från EG-kommissionen i juni 2000, och Henry Olsson menar att detta utkast mycket väl "kan tänkas nyansera det nuvarande absoluta förbudet mot patent på sådant som endast är ett datorprogram". Olsson påpekar att detta är en gissning och att innehållet i utkastet är okänt.

Vidare pågår arbete med ett *direktiv om upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället*, som anses vara mycket kontroversiellt. Direktivet är färdigbehandlat hos ministerrådets arbetsgrupp och ligger nu hos Coreper⁵², för att antas av inre marknadsrådet senare under våren 2000. Därefter skall parlamentet behandla direktivet. Det är enligt Olsson för tidigt att säga hur den slutliga lydelsen kommer att se ut.

Den svenska lagstiftningen är genom EU-medlemskapet knuten till den gemenskrätsrättsliga utvecklingen på upphovsrättsområdet, och det gäller nu att vänta och se hur de ovannämnda EU-projekten kommer att falla ut. Henry Olsson anser att Sverige har handlingsberedskap inför en framtida implementering av direktivet om upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället.

Som en parentes kan nämnas ett relaterat område som är komplicerat och där utvecklingen har långt att gå; *artificiell intelligens*, vilket innebär skapandet av olika produkter med hjälp av extremt sofistikerad programvara. De tänkbara upphovsrättsliga problem som kunde bli aktuella är ej ännu lösta, och det är tänkbart att den befintliga lagstiftningen kommer att anses vara tillräcklig även i detta fall.

⁵⁰ Avsnittet i huvudsak baserat på Olsson, E-postkorrespondens 00. 01. 14 och 00. 04. 07 om inget annat anges.

⁵¹ Olsson, a. a., s. 43.

⁵² Coreper består av gemenskapens permanenta representanter.

3 Upphovsrättslagen och datorprogram

I det här kapitlet behandlas grunderna i den svenska upphovsrättsregleringen, särskilt vad gäller de regler som är aktuella för datorprogram. För att tydliggöra upphovsrättsregleringen för datorprogram har jag fört in kompletterande passager rörande detta i respektive avsnitt.

Jag inleder med elementära fakta om upphovsrätten, såsom dess *skyddsobjekt* och *skyddssubjekt* (se 3. 1 och 3. 2). Därefter tar jag upp skyddets varaktighet (se 3. 3), följt av upp upphovsmannens *ekonomiska rättigheter* (se 3. 4) respektive *ideella rättigheter* (se 3. 5).

Redogörelsen för den svenska upphovsrättslagens bestämmelser avslutas med en genomgång av de *inskränkningar* som upphovsmannens ensamrätt är underkastad, samt de regler som gäller vid *intrång* i upphovsrätten (se 3. 6 och 3. 7).

3.1 Grundläggande om skyddsobjektet

3.1.1 Skyddets omfattning, föremål och innehåll

Upphovsrätten innebär skydd för de egentliga litterära och konstnärliga verken, men omfattar också andra besläktade företeelser, som t.ex. datorprogram. Dessutom finns det i upphovsrättslagens kapitel 5 regler som ger skydd för en del närstående fenomen som visserligen inte har upphovsrätt men som här får ett visst begränsat skydd.⁵³

I första hand reglerar upphovsrättslagen *svenska verk* (se 60§ URL). Med svenska verk menas verk av svenska medborgare eller personer som har sin normala vistelseort i Sverige. Som svenskt verk anses också verk som getts ut i Sverige, oavsett upphovsmannens nationalitet eller vistelseort, av begreppet. Med verk som getts ut i Sverige jämställs verk som utgivits i utlandet men som inom 30 dagar efter denna utgivning också ges ut i Sverige.⁵⁴

I första paragrafen i URL räknar man upp upphovsrättens föremål och innehåll. Lagen skyddar litterära eller konstnärliga verk, d.v.s. alster som är *resultatet av andligt skapande* och som dessutom uppnår ett visst mått av självständighet. Denna självständighet benämns verkshöjd och kommer att behandlas vidare nedan 3. 1. 2.

Med litterära verk avser lagstiftaren främst verk som skapats för att förmedla

⁵³ Ahlstedt, a. a, s. 90f., Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 57 samt 1§ URL.

⁵⁴ Olsson, a. a, s. 71f.

information på ett eller annat sätt. Vad gäller konstnärliga verk menar man verk som skapats för att nå en konstnärlig verkan. Oavsett i vilken fysiska form dessa verk finns uttryckta skyddas de av upphovsrättslagen.⁵⁵

Det som skyddas är i huvudsak det *individuella uttryckssättet*, inte det som utgör verkets kärna. Ämnet, motivet eller idén för verket skyddas inte, och inte heller kan upphovsrättsligt skydd hävdas för rena faktauppgifter eller ens för verkets huvuddrag (t.ex. handlingen i en berättelse).⁵⁶ Även *bearbetningar* av tidigare existerande verk, liksom *sammanställningar* och *översättningar* uppstår ett självständigt skydd, även om eventuella rättigheter till originalverket måste iakttas.⁵⁷

Det finns vissa undantag från skyddet för litterära och konstnärliga verk, och dessa undantag finns stadgade i URL 9, 10 och 26b 2st §§ och kommer att beröras nedan (se 3. 6).

3.1.1.1 Särskilt om datorprogram

Som tidigare nämnts likställs datorprogram med litterära verk⁵⁸, och det gäller oavsett i vilken *form* datorprogrammet finns. Skyddet omfattar därmed programmets källkod och objektкод⁵⁹, liksom då programmet finns i form av en diskett eller utskriven på papper.⁶⁰ I enlighet med grunddragen för upphovsrätten skyddas inte idén eller principerna som ligger till grund för datorprogrammet, men däremot det *individuella uttryckssättet*.⁶¹ Visserligen utgör inte kringmaterial, som manualer och övrigt förklarande eller beskrivande material, en del av själva datorprogrammet, men kan dock i sig vara skyddade som litterära verk.⁶²

Som en parentes kan nämnas att vad gäller sådana alster som är framställda med hjälp av ett datorprogram, omfattas dessa alster av upphovsrätt så länge de är resultatet av en mänsklig instruktion.⁶³

3.1.2 Verkshöjdsbegreppet

För att en litterär eller konstnärlig prestation skall kunna erhålla upphovsrättsligt skydd som litterärt verk måste ett visst mått av nyskapande ha uppnåtts, s. k. verkshöjd. I verkshöjdskravet ingår att verket skall besitta ett visst mått av *originalitet* och *självständighet* eller *särart*. Man skall inte vid en

⁵⁵ Olsson, a. a, s. 37ff., samt s. 53f.

⁵⁶ Olsson, a. a, s. 66ff.

⁵⁷ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 60f.

⁵⁸ Carlén-Wendels, Nätjuridik, s. 106.

⁵⁹ *Källkod* innebär att datorprogrammet är uttryckt i form av programmeringsspråk och befinner sig då i skriven form. *Objektoden* är datorprogrammet uttryckt i maskinläsbar form. (K. Andersson, Piratkopiering av datorprogram, s. 13)

⁶⁰ Olsson, a. a, s. 42.

⁶¹ Plogell, JT1993-94, s. 72.

⁶² Carlén-Wendels, a. a, s. 107

⁶³ Plogell, JT1993-94, s. 64, samt Olsson, a. a, s. 55.

verkshöjdsbedömning använda sig av någon litterär eller konstnärlig värdering på prestationen, eftersom dessa värderingar är subjektiva och därmed individuella.⁶⁴

I samband med bedömningar av verkshöjd talar man ibland om *dubbelskapandekriteriet*, som innebär att man bedömer huruvida två personer oberoende av varandra skulle kunnat prestera samma resultat i det förevarande fallet. Om så är fallet föreligger inte originalitet eller särart, och prestationen kan inte utgöra ett verk i lagens mening och därmed inte heller skyddas av den.⁶⁵ Henry Olsson menar dock, i sin bok *Copyright*, att upphovsrätten framför allt bygger på ett originalitetskrav, och inte på att verket skall vara en absolut nyhet. Dubbelskapande kan mycket väl förekomma, men det intressanta är om verken tillkommit helt oberoende av varandra eller om det rör sig om ett plagiat.⁶⁶

Kravet på verkshöjd anses vara lågt i Sverige, vilket leder till att skyddsomfånget blir snävt och ofta bara avser en direkt återgivning, d. v. s. plagiering. Henry Olsson nämner att en tidigare tämligen dåligt utvecklad konkurrensrätt och en önskan att undvika besvärliga gränsdragningar i avtalsförhandlingar, har varit skälen till ett vidsträckt upphovsmannabegrepp och därmed ett lågt verkshöjdskrav.⁶⁷

3.1.2.1 Särskilt om datorprogram

Lagstiftaren har ansett⁶⁸ att kraven på verkshöjd för datorprogram skall vara desamma som för andra verk, men graden av originalitet ställs högre för programmen. I proposition 1988/89:85 sägs att kravet måste ställas så högt att två personer endast i undantagsfall kan prestera identiska program. Enligt lagstiftaren uppnår enkla och okomplicerade program normalt inte någon verkshöjd. Verkshöjden uppnås inte heller i situationer där endast en, eller ett fåtal lösningar på ett problem är tänkbara.⁶⁹

De svenska verkskriterierna kommer i konflikt med de bedömningsgrunder som ställs i EG-direktivet om rättsskydd för datorprogram (Dir. 91/250/EEG). Direktivet fastställer att om ett datorprogram är resultatet av upphovsmannens egen intellektuella prestation så skall det skyddas. Därmed utesluts alla andra typer av bedömningsgrunder, och med detta följer att verkshöjdskravet inte får vara särdeles strängt. Henry Olsson menar att eftersom EG-rätten styr den nationella rätten bör rättstillämparna följa den gemenskapsrättsliga uppfattningen i första hand.⁷⁰

⁶⁴ Olsson, a. a, s. 56.

⁶⁵ Ahlstedt, a. a, s. 91, Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 69, samt Olsson, a. a, s. 53f.

⁶⁶ Olsson, a. a, s. 54f.

⁶⁷ Olsson, a. a, s. 54f.

⁶⁸ I prop. 1988/99:85 s. 27.

⁶⁹ Olsson, a. a, s. 62, samt Prop. 1988/89:85, s. 27.

⁷⁰ Olsson, a. a, s. 62.

3.2 Grundläggande om skyddssubjektet

Grundläggande för upphovsrätten är att ensamrätten tillkommer den som skapat verket, d.v.s. en *fysisk person* (URL 1§). Det betyder att en abstrakt personkrets eller en juridisk person inte kan vara ursprunglig upphovsman. Det finns en presumptionsregel i upphovsrättslagen som säger att den vars namn, allmänt kända pseudonym eller signatur, anges, skall anses vara upphovsman om inte annat bevisas (7§ URL).⁷¹

Skulle det förhålla sig så att flera personer gemensamt är ansvariga för ett verk föreligger *upphovsrättsligt samägande* (URL 6§), och var och en av upphovsmännen kan beivra intrång i rättigheterna. Det är dock inte alla typer av samarbete som ger rätt till samägande i upphovsrättssammanhang. För att medupphovsrätt skall föreligga förutsätts att parternas insats varit mer än att utföra handlingar efter instruktioner. Det betyder att t.ex. rent teknisk medhjälp inte är grund för medupphovsrätt.⁷²

3.2.1 Överlåtelse och upplåtelse m.m.

Upphovsrätten är en förmögenhetsrätt och en upphovsman har möjligheten att överlåta den ekonomiska rätten i sin helhet (*överlåtelse*) eller partiellt (*upplåtelse*). Upplåtelser kan ske enligt specifikt uppställda villkor.⁷³

I och med en överlåtelse blir förvärvaren ägare till rätten (förvärvaren benämns vanligen 'rättighetsinnehavare'). Vid upplåtelse, däremot, övergår endast en nyttjanderätt till verket medan äganderätten förblir hos upphovsmannen. Upphovsmannens rätt till sitt verk är skilt från *äganderätten* till det föremål där verket finns fixerat. Äganderätten till ett exemplar tillkommer den som köpt en bok eller ett konstverk, och det innebär att han genom sin äganderätt får disponera över det enskilda exemplaret som han önskar. Vid förvärvet av exemplaret följer inte någon rätt i upphovsrättslig mening. I fall då upphovsmannen upplåtit sin rätt till annan, medför detta att den nye rättighetsinnehavaren inte kan disponera sina nyförvärvade rättigheter hur som helst. Förvärvaren kan inte utan tillstånd ändra i verket och inte heller vidare överlåta sin rätt, enligt 28§ URL.⁷⁴

Det vanliga är att upphovsmannen överlåter sin rätt partiellt, t.ex. genom förlagsavtal, men det finns inga hinder mot att göra en fullständig och slutgiltig överlåtelse av rättigheterna knutna till upphovsrätten. Det finns heller inget som talar mot att rätten till såväl befintliga som framtida verk överlåtes. Något man kan tänka sig förekommer inom förlagsbranschen då en författare upplåter sina ekonomiska rättigheter till framtida verk till ett förlag för en, i avtal angiven, tidsperiod.⁷⁵ Överlåtelser för all framtid är i och för sig tillåtna, men avtal om

⁷¹ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 93.

⁷² Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 94f.

⁷³ Olsson, a. a, s. 214.

⁷⁴ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 96f, Olsson, a. a, s. 73f samt 27§ 2 st. URL.

⁷⁵ Samtal med biträdande förlagschef Erik Timén, på Bokförlaget Natur och Kultur,

sådana är sällan giltiga i sin helhet. De bakomliggande orsakerna till överlåtelsen kan leda till att den inte kan anses skälig⁷⁶ och kan jämkas i enlighet med Avtalslagens 36§.⁷⁷

Vid upplåtelse och överlåtelse bör de upphovsrättsliga avtalen vara noga specificerade vad gäller avtalets giltighet och omfattning. I fall av överlåtelse gäller presumtionen att en överlåtelse inte är fullständig annat än om det tydligt framgår av avtalet. Kort sagt; oklart avtal avseende överlåtelsens omfattning innebär enbart partiell överlåtelse (upplåtelse).⁷⁸

Särskilda regler finns då verket är skapat till följd av en anställning, vilket behandlas nedan (se 3. 2. 2).

3.2.1.1 Succession och utmätning

Upphovsrätten efter upphovsmannens död regleras enligt *allmänna successionsrättsregler*, se URL 41§ 1 st. , och går i arv på samma sätt som annan egendom. Upphovsmannen kan testamentera bort upphovsrätten, och det med bindande verkan. Genom testamentet kan han också föreskriva hur rätten skall utövas. Skulle arvinge eller testamentstagare bryta mot en testamentarisk föreskrift är detta en kränkning av upphovsrätten och kan utlösa sanktioner (se 3. 7).⁷⁹

Som en följd av sin personliga karaktär är upphovsrätten skyddad mot *utmätning* hos upphovsmannen själv. Den kan inte heller mätas ut hos någon som förvärvat rätten genom gifte, arv eller testamente. Skyddet mot utmätning gäller också manuskript eller konstverk som ännu inte godkänts för offentliggörande. I de fall upphovsrätten eller ett exemplar av ett verk inte kan utmätas, kan de heller inte ingå i en konkurs.⁸⁰

3.2.1.2 Särskilt om datorprogram

Även när det rör datorprogram tillkommer ensamrätten den som skapat programmet (URL 1§), och skulle programmet vara resultatet av ett skapande samarbete föreligger också här medupphovsrätt. I huvudsak gäller samma regler för överlåtelse, succession, och utmätning av rätten till datorprogram som vid andra typer av verk.⁸¹

Vad gäller överlåtelse av rättigheterna finns särskilda regler då ett datorprogram skapats inom ramen för ett anställningsförhållande, vilket behandlas nedan (se 3. 2. 2. 1).

99. 12. 02.

⁷⁶ Att en konstnär i tillfällig, men allvarlig, ekonomisk kris överlåter samtliga rättigheter fullständigt och slutgiltigt, skulle kunna utgöra grund för en *ogiltigförklaring* av överlåtelsen. (Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 96f.)

⁷⁷ 27§ URL, samt Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 96f.

⁷⁸ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 97.

⁷⁹ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 99, samt Olsson, a. a, s. 228.

⁸⁰ Olsson, a. a, s. 228.

⁸¹ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 96ff. samt Olsson, a. a, s. 228.

3.2.2 Upphovsrätt i anställningsförhållande

Det förekommer att alster som uppstår upphovsrättsligt skydd tillkommer i ett anställningsförhållande. Det saknas dock allmänna regler i upphovsrättslagen som reglerar rättsförhållandet mellan arbetsgivaren och den anställde upphovsmannen. Det man får förlita sig på är den *praxis*⁸² som utvecklats på området. Huvudregeln är här densamma som när upphovsmannen är fri, d.v.s. att upphovsrätten tillkommer den som skapat verket⁸³. De principer som utvecklats är generella till sin natur och lämnar utrymme för tolkningar i det enskilda fallet, och dessa får framförallt styras av omständigheterna kring avtalet och av hur branschpraxis ser ut.⁸⁴

Den nordiska synen på upphovsrätten i anställningsförhållanden baserar sig på principen att *parternas individuella intressen* skall säkras. Det är vanligt att det i anställningsavtal regleras att de ekonomiska rättigheterna bundna till den anställdes verk skall övergå till arbetsgivaren. Arbetsgivarens rätt till den anställdes verk sträcker sig inte längre än till att gälla just de verk som tillkommit *inom ramen för anställningen*, d.v.s. till följd av att den anställde fullgjort sina arbetsuppgifter eller till följd av ett särskilt åtagande. Rätten för arbetsgivaren att utnyttja verket är också begränsat såtillvida att han endast får använda verket för *sin normala verksamhet*. Dessutom skall denna typ av utnyttjande ha varit *någorlunda förutsägbar* vid tillfället för verkets tillkomst.⁸⁵

Det står inte heller den anställde upphovsmannen fritt att utnyttja de verk som han skapar som ett led i sin anställning, det skulle omintetgöra meningen med anställningen. Skulle den anställde lämna företaget behåller företaget sin nyttjanderätt till verket. Företagets nyttjanderätt är då begränsad så tillvida att det inte kan överlåta den till tredje man.⁸⁶

3.2.2.1 Särskilt om datorprogram

Det är vanligt i dagens massproducerande datorvärld att mjukvaruproducenterna utvecklar sina program i flera steg med många individer inblandade i arbetet. Detta har medfört att reglerna om upphovsrätt i anställningsförhållande, specifikt i fråga om de ideella rättigheterna, justerats för att bättre fylla de behov som uppstår i datorprogramsammanhang.⁸⁷

Ju fler som arbetar med ett verk desto svårare blir det att se vem som är den ursprungliga upphovsmannen varför de ekonomiska och de ideella rättigheterna inte kan fästas på någon specifik individ utan överförs på arbetsgivaren. Som det

⁸² Exempel på rättsfall, dock ej här refererade, se rättsfallsförteckningen.

⁸³ Även när det gäller verk som tillkommer som ett resultat av ett *beställningsarbete* tillkommer upphovsrätten den som skapat verket, även om beställningsavtalen ofta innebär att rätten övergår till beställaren. (Olsson, Copyright, s. 216)

⁸⁴ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 101ff., Olsson, a. a, s. 216 f. samt prop. 1996/97:111 *, s. 31.

⁸⁵ U 1978 s. 901 (H) *, samt Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 101ff.

⁸⁶ Olsson, a. a, s. 216, Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 101ff.

⁸⁷ Koktvedgaard/Levin, a. a, sid. 105f.

kommer att framgå nedan, vad gäller skyddstidsbestämningen och vissa av de ideella rättigheterna, är detta inte en alldeles okomplicerad situation.

När ett datorprogram är framtaget inom ett anställningsförhållande, skall enligt EG-direktivet för skydd av datorprogram, de ekonomiska rättigheterna till följd av upphovsrätten övergå till arbetsgivaren, om inte annat är avtalat.⁸⁸ Den svenska lagstiftningen har tagit fasta på EG-direktivets intentioner och infört en regel som ger arbetsgivaren den ekonomiska rätten.

I EG-direktivet⁸⁹ behandlas inte den ideella sidan av upphovsrätten, utan man har lämnat detta att regleras i nationell rätt. Den svenska lagstiftningen tar ytterligare ett kliv och låter arbetsgivaren överta upphovsrätten i sin helhet, d.v.s. de ekonomiska rättigheterna liksom upphovsmannens ideella rätt⁹⁰, vilket kan utläsas ur 40a§ URL.⁹¹ Den svenska lagstiftaren har baserat sin reglering på principen att det är arbetsgivaren som är *ursprungsinnehavaren* av upphovsrätten till datorprogrammet. Det rör sig alltså inte om någon exklusiv licens som arbetsgivaren fått eller om någon upplåtelse av "författarens" rättigheter, utan om att upphovsrätten, med dess totala innehåll, förmedlas till arbetsgivaren.⁹²

Valet att så drastiskt reglera upphovsrätten till datorprogram är baserat på att utvecklandet av mjukvara vanligen utgör en kostsam investering för ett företag. I de fall då företaget står för den ekonomiska risken bör upphovsrättens ekonomiska rättigheter tillfalla företaget. Om den enskilde upphovsmannen/upphovsmännen skulle få behålla sina ideella rättigheter och också utöva dem, så skulle detta kunna rendera företaget (arbetsgivaren) stora förluster. Förluster som skulle kunna hämma produktionen och marknadsföringen av programmet, något som enligt Jan Rosén ännu inte kunnat bevisas.⁹³

Jan Rosén och Per Jonas Nordell har reagerat på den konflikt som regeln i 40a§ URL medför. Regeln innebär att även den *ideella rätten* skall överlåtas till arbetsgivaren. Detta trots att 3§ URL stadgar att denna rätt inte kan överlåtas. Rosén menar att regleringen utgör en orimlig företeelse eftersom det enligt nordisk rätt inte går att överlåta den ideella rätten, och konstaterar att lagstiftaren tydligen valt att bortse från denna konflikt.⁹⁴

Nordell anser att den nya regleringen utgör en *ny rättsfigur* inom svensk rätt. Enligt honom har lagstiftaren vid införandet av 40a§ inte gått längre i sin konsekvensanalys än till det första överlåtelsesteget, och att man förmodligen utgått från att de en gång överförda ideella rättigheterna stannar hos arbetsgivaren och de befogenheter som härmed följer tillkommer honom.⁹⁵

⁸⁸ Rosén, JT 1993-94, s. 770, samt Direktiv 91/250/EEG art. 2. 3.

⁸⁹ Dir. 91/250/EEG.

⁹⁰ *Förutsättningarna* för att den ideella rätten skall övergå är att det rör sig om datorprogram (verk), det sker i ett anställningsförhållande och att annat inte är avtalat. (Koktvedgaard/Levin, Lärobok i Immaterialrätt, s. 105f.)

⁹¹ Rosén, JT 1993-94, s. 770, samt Koktvedgaard/Levin, a. a, sid. 105f.

⁹² Rosén, JT 1993-94, s. 770.

⁹³ Rosén, NIR 1993, s. 370.

⁹⁴ Rosén, JT 1993-94, s. 770, samt Nordell, NIR 1993, s. 381.

⁹⁵ Nordell, NIR 1993, s. 379.

Rosén frågar sig om det skulle kunna vara så att det är i detta andra led som författaren återfår lite av sin ursprungsstatus som upphovsman.⁹⁶ Han menar att det nog varit lagstiftarens mål att i datorprogramsammanhang ointetgöra den ideella rätten i de fall det rör sig om program tillkomna inom ett anställningsförhållande. Detta tycks lagstiftaren ha lyckats med utan att komma i konflikt med Bernkonventionen, men Rosén anser dock att det finns tillräckliga skäl för att ändå stödja det naturliga och nära sambandet mellan den ursprunglige upphovsmannen och de grundläggande ideella rättigheterna. Han erkänner ändå att det kan finnas godtagbara skäl (vilka, går han inte närmare in på) för att bortse från dessa rättigheter, särskilt när det rör sig om datorprogram och film.⁹⁷

Nordell anser att resultatet av lagstiftarens ambition att underlätta för arbetsgivaren blivit *tolknings- och tillämpningsproblem*, och vill uppmärksamma avtalsparterna på regelns brister. Parterna i anställningsförhållandet bör tydligt precisera de ideella rättigheterna i avtalet, åtminstone då det handlar om program av stort ekonomiskt värde.⁹⁸

3.3 Skyddets varaktighet

Upphovsrätten till ett verk uppkommer genom att verket skapas⁹⁹. Något särskilt anmälningsförfarande är inte nödvändigt, vilket kan jämföras med de anmälningsförfaranden som är obligatoriska då det gäller att uppnå patentskydd (PatL 1§) eller varumärkesskydd (Vrml 1§).

Det upphovsrättsliga skyddet gällde tidigare fram till 50 år efter upphovsmannens död, men har efter EU-inträdet förlängts till 70 år därefter (se 43§ URL).¹⁰⁰ För övergången mellan tidsperioderna finns bestämmelser i direktivet 93/98/EEG (art. 10)¹⁰¹ vilka bl. a. inneburit att skyddstidsbestämmelserna tillämpas retroaktivt. På detta sätt har tidigare utdöda rättigheter kunnat återupplivas och skyddet träda i kraft igen. Bestämmelserna har tillämpats på sådana verk som tillkommit före direktivets tid, och verk vars 50-åriga skyddstid löpt ut, men som skulle inneha fortsatt skydd enligt de nya bestämmelserna. Denna förlängning och *återupplivning av upphovsrättskyddet* har bl. a. fått konsekvenser för verk av Karin Boye och Alice Tegnér.¹⁰²

Är det inte känt vem som är upphovsman, d.v.s. att verket offentliggjorts anonymt, är huvudregeln att de 70 åren räknas från det år då verket offentliggjordes (44§ 1 st. URL). Skulle upphovsmannen senare anges gäller de vanliga skyddstidsreglerna. Finns fler upphovsmän till verket gäller skyddet fram till 70 år efter den siste upphovsmannens död (se URL 43§).¹⁰³

⁹⁶ Rosén, NIR 1993, s. 372.

⁹⁷ Rosén, JT 1993-94, s. 770f.

⁹⁸ Nordell, NIR 1993, s. 381f.

⁹⁹ Ahlstedt, a. a., s. 91.

¹⁰⁰ Ahlstedt, a. a., s. 90f, samt art. dir. 93/98/EEG..

¹⁰¹ *Övergångsreglerna* införlivades i svensk rätt gällande från den 1 januari 1996.

¹⁰² Koktvedgaard/Levin, a. a., s. 169f., samt Olsson, a. a., s. 204ff..

¹⁰³ Olsson, Copyright, s. 205, samt Koktvedgaard/Levin, a. a., s. 166f.

Vad gäller skyddstiden för de ideella rättigheterna kan sägas att paternitetsrätten i princip är evig (se 50§ URL), vilket också respekträtten är såtillvida att skyddet kan göras gällande om ett verk återges på ett kränkande sätt (se 51§ URL).

När det gäller verk som är av utländskt ursprung gäller principen om nationell behandling d.v.s. att verket också skall erhålla skydd här i Sverige. Detta innebär att skyddstiden skall vara densamma för det utländska verket som för ett svenskt verk. Dock medför principen för nationell behandling att i de fall skyddstiden skulle vara längre i utlandet skall detta inte respekteras här i Sverige, samtidigt gäller att kortare utländska skyddstider skall respekteras, d.v.s. ett verk kan inte få förlängd skyddstid här i Sverige sedan skyddstiden gått ut i ursprungslandet.¹⁰⁴

3.3.1 När upphovsrätten löpt ut

Sedan den upphovsrättsliga skyddstiden löpt ut är verket fritt för vem som helst att återge eller offentliggöra. Ingen kan längre förvärva någon ensamrätt till verket.¹⁰⁵ Det finns dock några undantag till detta fria utnyttjande. Fortfarande måste de ideella rättigheterna respekteras, däribland *titelskyddet*¹⁰⁶ och *klassikerskyddet*¹⁰⁷ då dessa i princip ej är tidsbegränsade.

Dessutom finns regeln om *editio princeps*, som innebär ett skydd mot eftergörande för den som ger ut ett äldre, tidigare okänt, verk för vilka upphovsrätten gått ut. Skyddstiden i detta fall är 25 år från det att verket offentliggörs eller utges.¹⁰⁸

3.3.2 Särskilt om datorprogram

För datorprogram gäller samma upphovsrättsliga skyddstid som för andra typer av verk, d.v.s. upphovsmannens livstid samt 70 år därefter. I dir. 91/250/EEG art. 8¹⁰⁹ föreskrivs en skyddstid på 50 år efter upphovsmannens död, men detta hindrar inte att medlemsländer som har längre skyddstider behåller dessa. Den långa skyddstiden för datorprogram kan jämföras med skyddstiderna för patent (20 år), mönster (5 år, med möjlighet till förlängning upp till totalt 15 år) och varumärken (10 år, med möjlighet till förlängning i 10 års perioder)¹¹⁰. Vi denna jämförelse kan man konstatera att skyddet för datorprogram är omfattande. Skulle det vara så att upphovsmannen inte är känd gäller reglerna om anonyma verk, d.v.s. 70 år från det verket offentliggjordes.¹¹¹

¹⁰⁴ Kocktvedgaard/Levin, a. a, s. 166ff.

¹⁰⁵ Kocktvedgaard/Levin, a. a, s. 171f.

¹⁰⁶ Begreppet *titelskydd* syftar till bestämmelsen i 50§ URL, där det fastställs att ett litterärt eller konstnärligt verk inte får göras tillgängligt för allmänheten under en sådan titel, pseudonym eller signatur att det lätt kan förväxlas med ett tidigare offentliggjort verk eller dess upphovsman.

¹⁰⁷ *Klassikerskyddet* i 51§ URL innebär att om ett verk offentliggörs på ett sådant sätt att det "kränker den andliga odlingens intressen" så kan domstol förbjuda återgivandet.

¹⁰⁸ Kocktvedgaard/Levin, a. a, s. 172f.

¹⁰⁹ Skyddstiderna för datorprogram regleras i dir. 91/250/EEG (art. 8), istället för i Skyddstidsdirektivet 93/98/EEG (se dir. 93/98/EEG, preambeln, premiss 15).

¹¹⁰ Se 40§ PatL, 24§ ML, samt 22§ och 25a§ VrmL.

¹¹¹ Kocktvedgaard/Levin, a. a, s. 105.

Vid mjukvaruproduktion är det vanligt att de ekonomiska rättigheterna övergår till arbetsgivaren, men trots detta baseras skyddstiden på den ursprunglige upphovsmannen, d.v.s. till och med 70 år efter dennes död.¹¹²

Skyddstidsbestämmelserna då upphovsmännen är kända kan vara svåra att tillämpa om det rör sig om ett stort antal personer. Något som ytterligare kompliceras när rättigheterna övergått till annan. Att hålla reda på vem som dör sist och beräkna skyddstiden kan inte vara alldeles enkelt.

Kanhända har lagstiftaren räknat med att parterna, på eget initiativ, kommer att reglera detta i avtal för att undvika dessa svårigheter. Hur som helst bör den praxis som skapats för övriga situationer vid upphovsrätt inom anställning, kunna bli till hjälp här.

3.4 Ekonomiska rättigheter

De ekonomiska rättigheterna består av två sätt att förfoga över verket (2§ URL).¹¹³ Upphovsmannen har ensamrätten att å ena sidan *framställa exemplar* av verket, och å andra sidan att *göra verket tillgängligt för allmänheten*. Tillgängliggörandet kan ske på flera sätt, bl. a. genom offentligt framförande eller genom försäljning, uthyrning, utlåning alternativt annan spridning till allmänheten (spridningsrätten). Dessutom kan ett verk tillgängliggöras genom offentlig visning.¹¹⁴

Av de ekonomiska rättigheterna anser jag att rätten till exemplarframställning och spridningsrätten är av särskilt intresse vad gäller datorprogram, varför jag utvecklar dessa vidare nedan (se 3. 4. 2 och 3. 4. 3).

3.4.1 Konsumtion

Vissa av de ekonomiska rättigheterna är underkastade begränsningar vad gäller upphovsmannens kontroll. Det handlar om konsumtionsregler som drabbar spridnings- och visningsrätten (19 och 20§§ URL), och de innebär att sedan den första spridningsåtgärden är gjord förlorar upphovsmannen kontrollen över de enskilda exemplaren.¹¹⁵

Det finns tre former av konsumtion; global, regional och nationell. *Global konsumtion* innebär det är fritt att sprida exemplaren vidare oavsett var i världen den initiala spridningsåtgärden skett. I Sverige gäller i huvudsak global konsumtion, dock finns undantag vad gäller uthyrning och utlåning (se 3. 4. 3).¹¹⁶

Den *regionala konsumtionen* medför att konsumtionen sker då verket släppts på marknaden inom en viss region t.ex. inom den Europeiska Unionen. Verket kan

¹¹² Olsson, E-postkorrespondens 00. 04. 07.

¹¹³ Kocktvedgaard/Levin, a. a, s. 109

¹¹⁴ SOU 1990:30, s. 157.

¹¹⁵ Kocktvedgaard/Levin, a. a, s. 114.

¹¹⁶ Olsson, a. a, s. 169f.

fritt spridas vidare inom regionens gränser, medan parallellimport¹¹⁷ från marknader utanför regionen inte är tillåten.

Slutligen den *nationella konsumtionen*, där den fria vidarespridningen endast får ske om exemplaret getts ut på marknaden inom landet. Någon parallellimport från utlandet är alltså inte tillåten i det här fallet.

Regional och nationell konsumtion resulterar alltså i att parallellimport från annat land som ej omfattas av konsumtionen inte får ske. Upphovsmannen har här en rätt att bestämma huruvida exemplar av hans verk skall få importeras till länder som inte omfattas av konsumtionen, eller inte.¹¹⁸

3.4.1.1 Särskilt om datorprogram

Tidigare fanns en specialreglering för datorprogram som innebar att datorprogram endast omfattades av regional konsumtion, inom EES-området. Regleringen innebar att i motsats till andra typer av verk som omfattas av den globala konsumtionen, så var parallellimport av datorprogram inte tillåten. Sedan den 1 januari 1998 gäller, enligt svensk rätt, global konsumtion för datorprogram (se 19§ URL), och därmed skall parallellimport av datorprogram inte kunna hindras.¹¹⁹

Den svenska konsumtionsregleringen för datorprogram kan ifrågasättas med tanke på den konsumtionsreglering som råder inom EG-rätten. Ett rättsfall som belyser EG-rätten i sammanhanget är den s. k. *Silhouette-domen*¹²⁰. I det aktuella fallet var det fråga om huruvida Varumärkesdirektivets¹²¹ art 7. 1. kunde tolkas så, att varumärket ger innehavaren rätt att förbjuda tredje man att använda varumärket för varor som förts ut på marknaden, under detta varumärke, i en stat utanför EES? I domen fastställdes att lydelsen i direktivets art. 7 inte gav något utrymme för medlemsstaterna att införa egna regler som skulle innebära global konsumtion av varumärket då en vara som bar varumärket satts på marknaden inom EES.¹²²

I dir. 91/250/EEG art. 4 (c) fastställs att upphovsmannens rätt till de enskilda exemplaren av datorprogrammet konsumeras då den initiala spridningsåtgärden skett på gemenskapsmarknaden (med undantag för uthyrning). Om man läser art. 4 (c) i ljuset av Silhouette-avgörandet, och med den EG-rättsliga inställning till konsumtion som framkom där i bakhuvudet, bör artikel 4(c) innebära att regional konsumtion gäller också för datorprogram.

Innebörden i ovannämnda slutsats får sin bekräftelse i en EG-rapport om genomförandet och effekterna av datorprogramdirektivet. I rapporten fastställs att gemenskapen anser att direktiv 91/250/EEG hindrar medlemsstaterna att tillämpa global konsumtion vad gäller spridningen av datorprogram. Dessutom slår

¹¹⁷ Med *parallellimport* menas import till Sverige av exemplar som lovligen förts ut på marknaden i andra länder. (Olsson, a. a, s. 98)

¹¹⁸ Olsson, a.a, s. 98f. och s. 170.

¹¹⁹ Olsson, a. a, s. 100, samt s. 171.

¹²⁰ C-355/96, *Silhouette v Hartlauer*.

¹²¹ Dir. 89/104/EEG.

¹²² C-355/96, premiss 26.

rapporten fast att avsaknad av bestämmelser om att ensamrätten skulle gå förlorad inom gemenskapen, om den första spridningsåtgärden skulle ske utanför gemenskapsrådet, inte ger medlemsstaterna någon rätt att själva införa detta alternativ.¹²³

Sverige delar idag inte gemenskapens uppfattning om att regional konsumtion skall råda för datorprogram, något som framgår av stadgandet i 19 § URL. Detta kan jämföras med Sveriges negativa inställning till regional konsumtion för varumärken, något som tydligt framgår av Sveriges inlägg i Silhouette-målet¹²⁴. Sverige har till följd av domen i Silhouette-målet tvingats ändra uppfattning på varumärkesområdet, men arbetar dock vidare för att EG skall övergå till global konsumtion.¹²⁵

3.4.2 Exemplarframställning

Rätten att mångfaldiga ett verk är mycket central och gäller i stort sätt alla typer av verk där det handlar om att framställa beständiga medier, t.ex. böcker, tidningar, grammofonskivor etc.¹²⁶ Av störst ekonomiskt värde anses exemplarframställningen vara för författare av olika slag, för konstnärer samt för skapare av datorprogram.¹²⁷ Till upphovsmannens exklusiva rätt att framställa exemplar finns några undantag stadgade i URL 2 kap; dessa är t.ex. citaträtten (22 § URL) och rätt till kopiering för enskilt bruk (12§ URL).¹²⁸ Mer om dessa inskränkningar i 3. 6.

För att det skall vara fråga om exemplarframställning är det oväsentligt vilken teknik man använder för att producera exemplaren. Även trycksatser, klichéer, formar och andra liknande hjälpmedel vid framställningen kan utgöra ett exemplar av verket. Också en lagring av verket i en dator är liktydig med en framställande av exemplar.

Basen för definitionen av exemplar är att verket föreligger i en sådan fixering som är självständig, stabil eller inte är alltför kortvarig. Detta är avgörande t.ex. när det rör sig om flyktiga fixeringar som Internetöverföringar. Dessa skulle annars kunna anses utgöra en exemplarframställning, då varje lagring av information i datorns minne i princip innebär framställning av ett exemplar.¹²⁹

3.4.2.1 Särskilt om datorprogram

En kopia utgörs av en icke alltför kortvarig fixering av ett verk. När datorprogram skulle föras in i upphovsrättslagen var det inte alldeles självklart att samma definition av exemplar skulle gälla. En svårighet var att dra gränsen för vad som utgör en *kopia* vid användningen av ett datorprogram. I samband med att man

¹²³ ”Rapport från Kommissionen...”, s. 11.

¹²⁴ C-355/96, premiss 20-21.

¹²⁵ Wiksten, Konsumtionsprincipen i varumärkesrätten (Studier i immaterialrätt, s. 147.)

¹²⁶ Kocktvedgaard/Levin, a. a, s. 110.

¹²⁷ Olsson, a. a, s. 89.

¹²⁸ Olsson, a. a, s. 87.

¹²⁹ Olsson, a. a, s. 83-84.

behandlar ett verk i en dator skapas, förutom "huvudexemplaren", ett antal tillfälliga kopior av verket (datorprogrammet) i datorns system. I SOU 1985:51¹³⁰ ansågs den här typen av tillfälliga, flyktiga, kopior av verket inte utgöra exemplarframställning i lagens mening. Även här måste verket vara överfört på ett medium ("fixerat") så att det återges, för att ett exemplar skall anses vara framställt. Fixeringen kan ha skett genom att en huvudkopia sparats på datorns hårddisk, programmet lagrats på en diskett eller finns lagrat på ett annat maskinläsbart sätt.

Även upphovsmannen till ett datorprogram har rätt att bestämma över exemplarframställningen och mångfaldigandet av programmet.¹³¹ En stor skillnad mot det som gäller för övriga typer av verk är att skaparen av ett datorprogram givits en starkare ensamrätt till framställning av exemplar av datorprogram. Detta visar sig genom att datorprogrammen är undantagna från upphovsrättslagens rätt till kopiering för enskilt bruk som annars följer av lagens 12§. Syftet med detta är att minska risken för piratkopiering av datorprogram.¹³² (se vidare 3. 6. 1. 1)

3.4.3 Spridningsrätten m.m.

Till det grundläggande i upphovsmannens rättigheter hör också dennes rätt att bestämma över *hur* och *när* exemplar av hans verk skall spridas till allmänheten¹³³. Rätten att styra denna initiala spridning av verket är av stor betydelse för upphovsmannen också då det framställts exemplar av verket utan samtycke här i landet eller införts hit till landet efter att ha framställts utomlands. I dessa fall kan upphovsmannen hävda sin spridningsrätt och därmed hindra att det olovligt framställda exemplaren sprids.¹³⁴

Upphovsmannens kontroll över det enskilda exemplaret konsumeras sedan den initiala spridningsåtgärden är gjord, vilket innebär att det enskilda exemplaret härefter får spridas vidare utan upphovsmannens samtycke (19§ URL). Givetvis är upphovsmannens upphovsrätt till själva verket oförändrad oavsett om ett exemplar av verket sålts vidare (se ovan 3. 4. 1).¹³⁵

Även om rätten till verket anses vara konsumerad så måste *uthyrning* av skyddade verk ha särskilt tillstånd från rättsinnehavaren.¹³⁶ Det är heller inte tillåtet att *låna ut* datorprogram i maskinläsbar form, oavsett om rätten till verket är konsumerad.¹³⁷

¹³⁰ SOU 1985:51, s. 56f.

¹³¹ Plogell, JT1993-94, s. 65.

¹³² Carlén-Wendels, a. a, s. 107, samt Levin, a. a, s. 155f.

¹³³ Med *spridning till allmänheten* menas att spridningen sker utanför den närmaste vän- och bekantskapskretsen. (Olsson, a. a, s. 97)

¹³⁴ Olsson, a. a, s. 97.

¹³⁵ Olsson, a. a, s. 98, samt Kocktvedgaard/Levin, a. a, s. 114.

¹³⁶ Men även detta undantag har ett undantag. När det gäller uthyrning av skyddade *byggnader* eller *brukskonst* krävs inget samtycke från rättsinnehavaren för den vidare spridningen. (Olsson, a. a, s. 169)

¹³⁷ Olsson, a. a, s. 169, samt 19§ URL.

3.4.3.1 Uthyrning och utlåning

Ett sätt att sprida verket till allmänheten är att hyra ut exemplar. Det var ursprungligen förbehållet musikaliska verk, både i form av noter och inspelningar. Den 1 januari 1994 utvidgades reglerna om uthyrning av exemplar till att även innefatta litterära verk. Denna uthyrningsrätt har genom en ändring av upphovsrättslagen (Lag 1995:447) utvidgats ytterligare. Regeln omfattar idag alla litterära och konstnärliga verk utom byggnader eller brukskonst. I vilken form dessa verk föreligger påverkar inte uthyrningsrätten – ett litterärt verk kan vara tryckt, finnas i digital form, eller t.o.m i form av en databas.¹³⁸

I *uthyrning* innefattas alla de situationer där exemplar tillhandahålls mot ett vederlag och för en begränsad tidsperiod. Till uthyrning hör också andra rättshandlingar med jämförbara verkningar, t.ex. köp med återköpsklausul. Grundläggande för uthyrningsrätten är att upphovsmannens samtycke inhämtats. Skyldigheten att inhämta samtycket åligger uthyraren oavsett i vilken form verket finns representerat.¹³⁹

När det gäller *utlåning* av litterära verk, med undantag från datorprogram (se vidare nedan), är denna typ av utlåning i princip fri. Därmed krävs inte något vidare avtal med upphovsmannen, vilket bl. a. utgör en viktig grundförutsättning för bibliotekens verksamhet.¹⁴⁰

3.4.3.2 Särskilt om datorprogram

När det gäller *uthyrning* av datorprogram gäller i huvudsak detsamma för dessa som för andra litterära verk, d.v.s. att uthyrning är tillåten så länge upphovsmannens tillstånd först inhämtats.¹⁴¹

Utlåning av datorprogram i maskinläsbar form innefattas, som en följd av EG-direktivet om rättsligt skydd för datorprogram (Dir. 91/250/EEG), av upphovsmannens ensamrätt. Datorprogrammet får inte utlånas till allmänheten annat än om upphovsmannens samtycke inhämtats. Samtycket krävs endast då datorprogrammet föreligger i maskinläsbar form. Skulle datorprogrammet föreligga i någon annan form får det fritt lånas ut.¹⁴²

Kravet på samtycke för utlåning av datorprogram i maskinläsbar form, gäller inte när det rör sig om inkorporerade program. Inkorporerade program är sådana som ingår i en annan produkt som t.ex. i en stereo, miniräknare eller i en bil. Det skulle säkerligen fördyra och försvåra uthyrningsverksamhet om upphovsmannens samtycke skulle behöva inhämtas vid varje uthyrning av en maskin med ett inkorporerat datorprogram. Dock anser Jan Rosén, i sin bok *Upphovsrättens avtal*, att regeln om inhämtande av samtycke, d.v.s. 19§ URL, bör gälla sådana

¹³⁸ Olsson, a. a, s. 99f., samt s. 171ff.

¹³⁹ Olsson, a.a, s. 173f.

¹⁴⁰ Olsson, a. a, s. 172.

¹⁴¹ 19§ URL, samt Olsson, a. a, s. 171.

¹⁴² Olsson, a. a, s. 100 och s. 172, samt 19§ URL.

datorprogram som visserligen hör ihop med en annan produkt men som kan användas självständigt.¹⁴³

3.5 Droit moral – ideella rättigheter

Utöver de ekonomiska rättigheterna som följer av upphovsrätten består upphovsrätten också av en ideell sida, även kallat *droit moral*.

Den ideella rätten innefattar den s. k. *paternitetsrätten* som innebär att upphovsmannen måste tillkännages när dennes verk publiceras eller på annat sätt omsätts.¹⁴⁴ Den här typen av namn- eller källangivelse skall tillämpas på så sätt som följer av god sed och i enlighet med den sedvänja¹⁴⁵ som gäller för det aktuella sammanhanget.¹⁴⁶

Med *droit moral* följer också att upphovsmannen skall respekteras (*respekträtten*) på så sätt att verket inte förvanskas eller används på ett sätt som är kränkande för upphovsmannen eller verket (se URL 3§). Respekträtten skyddar i huvudsak upphovsmannen mot tre typer av intrång; otillåten kopiering av verket, otillåten ändring av originalverket samt användning av verket i ett kränkande sammanhang.¹⁴⁷

Upphovsmannens ideella rättigheter skall alltid iakttagas oavsett om dennes ekonomiska rättigheter övergått på någon annan. Huvudregeln är nämligen att de ideella rätterna inte går att överlåta (3§ URL). Även när rättigheterna i övrigt övergår till arbetsgivaren när verket är ett resultat av en arbetsuppgift så kommer den anställde upphovsmannen att kunna göra sina ideella rättigheter gällande. Det finns dock ett undantag och det gäller datorprogram som skapas inom ramen för en anställning, där de ideella rättigheterna också övergår till arbetsgivaren. (se ovan 3. 2. 2. 1, samt nedan 3. 5. 1).¹⁴⁸

3.5.1 Särskilt om datorprogram

En upphovsman till ett datorprogram har också ideella rättigheter, och dessa skall givetvis respekteras. Så länge det rör sig om en enda eller endast ett fåtal upphovsmän, och rättigheterna fortfarande ligger hos de ursprungliga upphovsmännen, innebär tillämpningen av reglerna om ideell rätt inte några problem. Även om situationen kompliceras om det rör sig om flera olika upphovsmän, är situationen greppbar så länge rättigheterna inte överlåtit. Frågan är hur väl reglerna fungerar då anställda upphovsmän överlåtit sina ideella rättigheter till arbetsgivaren.

¹⁴³ Rosén, Upphovsrättens avtal, s. 206, Olsson, a. a, s. 172 samt 19§ URL.

¹⁴⁴ Se 3§ 1 st. och 2 st., samt 11§ URL.

¹⁴⁵ *Sedvänjan* styrs av vad som gäller för specifika området, samtidens värderingar och rent praktiska omständigheter. (Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 129)

¹⁴⁶ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 129f.

¹⁴⁷ Rosén, NIR 1993 s. 357.

¹⁴⁸ Rosén, NIR 1993 s. 358.

Som tidigare fastställt är den ideella rätten knuten till den ursprungliga upphovsmannen, och den kan inte överlåtas (3§ URL). Trots detta har den svenska lagstiftaren valt att ge arbetsgivaren på ett mjukvaruproducerande företag den fullständiga upphovsrätten, inklusive de ideella rättigheterna. (jmf. ovan 3. 2. 2.1).

Per Jonas Nordell menar att det framförallt är *paternitetsrätten* som legat till grund för beslutet att överföra de ideella rättigheterna till arbetsgivaren. Detta för att undvika att de enskilda upphovsmännen gör sin rätt gällande i alla tänkbara sammanhang, och därmed försvåra t.ex. marknadsföringen av ett datorprogram i arbetsgivarens namn eller varumärke. Nordell påpekar att sedvänja tycks ha utvecklats på datorprogramområdet såtillvida att enskilda upphovsmän trots allt anges t.ex. i samband med att ett program laddas in i en dator.¹⁴⁹

Vad gäller *respekträtten*, då rätten övergått till arbetsgivare, är läget oklart. Faktum är att lagstiftaren i princip förbisett respekträtten vid införandet av 40a§ URL. Kanske lagstiftaren tänkt att ett datorprogram inte går att kränka på samma sätt som en bok eller ett konstverk? Nordell och Henry Olsson menar att det finns en möjlighet att ett datorprogram utsätts för kränkande ändringar och att dessa ändringar i förlängningen kan reflektera negativt på upphovsmannen. Vem som har rätt att ingripa mot en sådan kränkning måste, p. g. a. bristen på riktlinjer från lagstiftaren, bli föremål för avtalsreglering mellan parterna.¹⁵⁰

Även om de ideella rättigheterna enligt lagen förmedlas till arbetsgivaren, så indikeras det att denna rätt är föremål för vissa restriktioner, och den huvudsakliga restriktionen rör *vidareöverlåtelse* av de ideella rättigheterna. Dock svarar lagstiftaren inte på om det är den anställda upphovsmannen som kan aktualisera sin överförda ideella rätt vid arbetsgivarens överlåtelse av rätten till tredje man.¹⁵¹

3.6 Inskränkningar och undantag

Även om upphovsrättens syfte är att skydda upphovsmannens ekonomiska och ideella intressen så finns det i vissa sammanhang samhällseliga intressen som anses väga tyngre än upphovsmannens. Dessa allmänhetens intressen har lett till att lagstiftaren infört ett antal inskränkningar i upphovsmannens ensamrätt. Inskränkningarna inträder först sedan upphovsmannen offentliggjort sitt verk, d.v.s. spridit det utanför den privata sfären. För så länge ett verk är opublicerat har upphovsmannen en oinskränkt rätt till verket och allt utnyttjande av verket kräver hans medgivande.¹⁵²

Inskränkningarna är av tre slag; 1) *fria utnyttjanden*, som innebär att verk får användas utan upphovsmannens samtycke och utan att något vederlag måste erläggas, t. ex. rätten att citera (22§ URL), 2) *tvångslicenser*, vilket innebär att

¹⁴⁹ Nordell, NIR 1993, s. 380f.

¹⁵⁰ Nordell, NIR 1993, s. 381, samt Olsson, E-korrespondens 00. 04. 07.

¹⁵¹ Rosén, NIR 1993, s. 372.

¹⁵² Olsson, a. a, s. 69f.

samtycke visserligen inte behöver inhämtas men vederlag skall utgå, ex. vis. vid framställning av samlingsverk för undervisning (18§ URL), och 3) *avtalslicenser*, som utgör kollektiva avtal mellan grupper av organiserade upphovsmän t.ex. mellan Sveriges författarförbund och Sveriges Radio. Dessa avtalslicenser kan även få effekt för rättighetsinnehavare som står utanför den avtalslutande organisationen.¹⁵³

Inskränkningarna i upphovsrätten finns framförallt i URL 2 kap, vars uppräkningslista är uttömmande. Som exempel kan nämnas; kopiering för enskilt bruk (12 §), kopiering inom viss verksamhet (undervisning 13-14§§, arkiv och bibliotek 16§), samt särskilda regler beträffande kopiering av datorprogram (26g§ och 26h§).¹⁵⁴

3.6.1 Kopiering för enskilt bruk

Bland de mer betydelsefulla inskränkningarna i upphovsmannens ensamrätt är rätten att kopiera skyddat material för enskilt bruk. Denna typ av fritt utnyttjande, som regleras i 12§ URL, innebär att enskilda individer kan göra avskrifter eller kopior av skyddade verk för sitt eget bruk utan att samtycke från upphovsmannen måste inhämtas, och utan att något vederlag behöver erläggas. Kopieringen kan t.o.m skötas av utomstående medhjälpare utan att detta påverkar tillåtligheten.

Några grundläggande förutsättningar för exemplarframställning är dock att verket är *offentliggjort*, att de kopierade exemplaren *inte används för annat än enskilt bruk*, att de *inte sprids utanför den privata kretsen* och att de *inte framförs offentligt*. Regeln om rätt till kopiering för enskilt bruk kan inte användas för att uppföra byggnadsverk, kopiera datorprogram (se nedan), eller framställa exemplar i digital form av sammanställningar i digital form.¹⁵⁵

Lagstiftaren har haft flera skäl för att göra denna inskränkning i ensamrätten. Först och främst har man ansett att det finns ett starkt behov av att kunna kopiera verk för enskild användning. Ett annat skäl är att man funnit att det i princip är omöjligt att kontrollera kopiering av skyddade verk som förekommer i privata miljöer. Som tidigare nämnts ligger dessutom kontrollen av enskilda exemplar utanför upphovsmannens ensamrätt, vilket ytterligare understryker skälen till rätten att kopiera för enskilt bruk (se 3. 4. 1). Slutligen har lagstiftaren ansett att denna rätt för den enskilde att kopiera för sitt eget bruk är en sådan ringa kränkning av upphovsmannens ensamrätt att den bör tillåtas.¹⁵⁶

3.6.1.1 Särskilt om datorprogram

Som ovan nämdes är datorprogram undantagna från den enskildes rätt att kopiera verk för enskilt bruk. Förbudet gäller om inte annat är avtalat eller om inte annat är stadgat i lag. För förbudets tillämpning är det oväsentligt i vilken form

¹⁵³ Olsson, a. a, s. 134, samt Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 149-151.

¹⁵⁴ Olsson, a. a, s. 134f. och s. 136.

¹⁵⁵ Olsson, a. a, s. 142f., Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 153 och s. 155, samt 12§ URL.

¹⁵⁶ Olsson, a. a, s. 142.

datorprogrammet finns presenterat; i maskinläsbar form, i form av flödesscheman eller förberedande designmaterial.

Undantag från huvudregeln om kopiering för enskilt bruk kan förekomma, bl. a. genom underförstådda användarrättigheter (*implied licenses*) där omständigheterna dikterar att kopiering av datorprogram i viss utsträckning är tillåtet. Dessutom förekommer s. k. *free-ware*¹⁵⁷ eller *share-ware*¹⁵⁸ i vars natur det anses föreligga ett medgivande för viss enskild kopiering.¹⁵⁹

Bakom förbudet mot kopiering för enskilt bruk ligger framförallt tre tungt vägande skäl. För det första är det mycket enkelt att kopiera programmet. För det andra att kopian, framförallt om den är i maskinläsbar form, uppnår samma kvalitet som originalet, och för det tredje att den här typen av kopiering är ekonomiskt mycket lönsam.¹⁶⁰

De flesta industrialiserade länder har uppmärksammat problemet med privat kopiering som bl. a. leder till stora ekonomiska förluster för mjukvaruproducenterna. Man har i många fall infört regler som stadgar att denna typ av enskild kopiering av datorprogram inte är tillåten. I Sverige är det visserligen förbjudet att göra kopior för enskilt bruk av datorprogram, men denna typ av kopiering leder inte till något straff¹⁶¹. Trots detta kan andra typer av sanktioner förekomma som t.ex. ersättning och skadestånd.¹⁶²

Även om det finns möjligheter att med rättsinnehavarens tillstånd göra kopior av programmet så har den som har rätt att använda programmet en i lag reglerad rätt till viss exemplarframställning utan särskilt tillstånd. Här gäller, enligt 26g§ 1 st. , att en innehavare av ett datorprogram alltid har rätt till kopiering som är *nödvändig* för användningen av programmet och denna rätt kan inte avtalas bort. I praktiken handlar det om att kunna framställa säkerhetsexemplar, och andra exemplar som krävs för programmets korrekta användning, som t.ex. installationsdisketter. Det är tillåtet att använda en säkerhetskopia av programmet om originalfilen har förstörts.¹⁶³

För att ytterligare säkra att programmet kan användas för det ämnade ändamålet är det tillåtet att till en viss gräns ändra i programkoden utan särskilt tillstånd. Det kan t.ex. handla om att man rättar till ett fel som förekommer i programmet eller att man justerar programmet på ett sådant sätt att det skall fungera tillsammans

¹⁵⁷ Med *free-ware* menas ett program som erbjuds gratis och medger en fri användning (Carlén-Wendels, a. a, s. 109)

¹⁵⁸ Med *share-ware* menas ett program för vilket en användare medges en tids provanvändning varefter han förväntas betala för programmet. (Carlén-Wendels, a. a, s. 109)

¹⁵⁹ Olsson, a. a, s. 143f.

¹⁶⁰ Olsson, a. a, s. 143, samt Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 155.

¹⁶¹ *Huvudregeln* i svensk upphovsrätt är att *straffansvar* endast kan komma ifråga då det kopierade datorprogrammet används inom närings- eller offentlig verksamhet eller då kopian används för annat än privat bruk. (Olsson, a. a, s. 144)

¹⁶² Olsson, a. a, s. 143, Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 155, samt 53§ 2 st. URL.

¹⁶³ Levin, a. a, s. 155f, samt Carlén-Wendels, a. a, s. 107.

med andra program.¹⁶⁴ Den här typen av *dekompilering* har tack vare EG-direktivet 91/250/EEG fått skydd också i upphovsrättslagen (se 26h§, tvingande). Har man rätt att använda programmet har man alltså också rätt att återge programkoden eller en översättning av dess form, i den mån det är *nödvändigt* för att uppnå en samverkansförmåga mellan det aktuella programmet och andra program. Rätten är begränsad till att omfatta endast de angivna förutsättningarna, och ett avtal som inskränker rätten till dekompilering är inte giltigt.¹⁶⁵ Den enskilde användaren har också rätt att iaktta, undersöka eller prova programmets funktion för att fastställa vilka idéer och principer som ligger till grund till programmet¹⁶⁶ (se 26g§ 4st).¹⁶⁷

Lagstiftaren har alltså sett till att den enskilde användaren skall kunna använda sitt datorprogram på det avsedda sättet utan att upphovsrätten hindrar detta genom att det är tillåtet att göra sådana kopior av programmet som är nödvändiga. Dock får dessa kopior inte användas för något annat ändamål, och dessa får heller inte användas sedan användarrätten till originalprogrammet upphört.¹⁶⁸

3.6.1.2 Särskilt om Internet

Ett område som kan tänkas vara en gråzon i dessa sammanhang är Internet och möjligheterna till att skaffa sig kopior av skyddat material den vägen. Huvudregel är att det är tillåtet att hämta material från Internet, lagra det sin dator eller ta ut det t.ex. på papper. Det är alltså tillåtet att göra utskrifter eller på annat sätt ta ut *skyddat material* från Internet, så länge detta sker, och sedan också används, för enskilt bruk.

Även från dessa regler är datorprogram undantagna, d.v.s. det är inte heller genom Internet tillåtet att göra kopior på datorprogram, och det oavsett i vilken form datorprogrammet befinner sig. Men också här finns vissa undantag när det handlar om s. k. share-ware eller free-ware, där rätt till exemplarframställning underförstått anses föreligga (se ovan 3. 6. 1. 1).

Liksom när det gäller annan kopiering av datorprogram medför kopiering av datorprogram från Internet inget straffansvar annat än om användningen skett i närings – eller offentlig verksamhet. Men med detta menas inte att den som kopierat datorprogram kommer undan eventuellt skadeståndsansvar som kan anses föreligga.¹⁶⁹

3.6.2 Upphovsrätt till myndigheters handlingar

Sedan 1973 har särskilda upphovsrättsregler gällt för allmänna handlingar. Reglerna hör på vissa punkter ihop med tryckfrihetslagstiftningens regler om rätten för allmänheten att få tillgång till myndigheters material. Dagens regler

¹⁶⁴ Carlén-Wendels, a. a, s. 108.

¹⁶⁵ Levin, a. a, s. 156f, samt Plogell, JT1993-94, s. 73.

¹⁶⁶ Kallas "Reverse engineering". (Levin, a. a, s. 75)

¹⁶⁷ Levin, a. a, s. 156.

¹⁶⁸ Olsson, a. a, s. 143f., samt Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 155, samt URL 26g§ 3 st.

¹⁶⁹ Olsson, a. a, s. 150f.

innebär framförallt att stora delar av myndigheternas material skyddas av upphovsrättslagen¹⁷⁰, även om det rör sig om skilda grader av skydd.

För att undvika att upphovsrätten kommer i konflikt med tryckfriheten har en särskild reglering införts under 26a§ URL. Regeln innebär att allmänna handlingar alltid skall få lämnas ut oavsett om upphovsrätt föreligger. Eftersom det rör sig om allmänna handlingar, även om dessa är litterära verk, konstverk, kartor, ritningar och inspelningar, får de alltid kopieras för att kunna tillhandahållas i enlighet med tryckfrihetsförordningen. Men den som fått kopian får inte använda verket på ett sådant sätt att det skulle strida mot de upphovsrättsliga reglerna.¹⁷¹

Det finns allmänna handlingar som *inte alls omfattas* av upphovsrätten, och dessa får fritt återges, översättas, bearbetas eller på annat sätt användas. Framförallt rör det sig om författningar, beslut av myndigheter, yttranden från svenska myndigheter och officiella översättningar, och dessa utgör den största delen av de allmänna handlingar som myndigheterna ansvarar för.

Sedan finns det handlingar som endast *till en del omfattas* av det upphovsrättsliga skyddet och det handlar främst om de dokument och publikationer som upprättas av myndigheter och verk, och som inte faller in under den uppräknade av verk som uteslutits från det upphovsrättsliga skyddet, t.ex. handböcker, lagkommentarer och informationsmaterial som givits ut av en statlig eller kommunal instans. Här gäller att det ekonomiska utnyttjandet i princip är fritt, dock måste vissa ideella rättigheter iakttagas, bl. a. skall upphovsmannens namn och källan alltid anges. Materialet får inte heller användas på ett kränkande sätt eller ändras på annat sätt än som är medgivet.¹⁷²

Slutligen finns gruppen av handlingar som innehar *fullt upphovsrättsligt skydd*. De handlingar som är fullt skyddade finns uppräknade i 26a§ 3 st., och det handlar om kartor, tekniska förebilder, datorprogram, verk som skapats för undervisning, verk som är resultatet av vetenskaplig forskning, alster av bildkonst, musikaliska verk, diktverk, samt verk av vilka myndighet tillhandahåller exemplar i samband med affärsverksamhet.¹⁷³

3.6.2.1 Särskilt om datorprogram

Datorprogram som utgör allmänna handlingar är fullt skyddade av upphovsrätten. Skälet till detta, liksom för de flesta andra verk som uppbär fullt skydd hos myndigheterna, är att datorprogram framställs på ett sådant sätt och på sådana villkor att det kan liknas vid privat företagsamhet. Dessutom stadgas i tryckfrihetsförordningen (3§ och 12§ TF) att myndigheter inte är skyldiga att

¹⁷⁰ För att de upphovsrättsliga reglerna överhuvudtaget skall bli aktuella måste den aktuella myndighetshandlingen utgöra ett *verk* i upphovsrättslagens mening. Dessutom måste handlingen vara *upprättad*, med vilket det menas att handlingen skall vara expedierad. Om den inte är expedierad skall handlingen anses vara upprättad när den har färdigställts. Är den berörda handlingen ett protokoll eller dyl. skall det ses som upprättat när det justerats. (Olsson, a. a, s. 121f.)

¹⁷¹ Olsson, a. a, s. 119ff.

¹⁷² Olsson, a. a, s. 126f.

¹⁷³ Olsson, a. a, s. 129f.

lämna ut sådant material som är upptaget på automatisk databehandling annat än i form av utskrift, och detta innefattar även datorprogram.¹⁷⁴

3.7 Intrång

Upphovsrätten som sådan kan te sig verkningslös om det inte finns en möjlighet att kontrollera och styra att upphovsmannens rättigheter inte åsidosätts. I den nationella lagstiftningen jämsätts intrång i upphovsmannens rättigheter med t.ex. stöld av fysiska föremål, och det finns ett antal tillämpliga sanktioner. Det kan röra sig om *straff, vitesförelägganden* och *skadestånd*. Dessutom kan det bli aktuellt med *förordnanden om avstående eller förstöring av olaga material*.

Numera finns det en möjlighet till att vidta en ny tvångsåtgärd, *intrångsundersökning*, för att säkerställa bevisning i immaterialrättsmål. Åtgärden har förts in i respektive immaterialrättsliga lagstiftning¹⁷⁵, och för upphovsrättens del finns regeln i 56a§ URL. Tanken med den nya lagen är att man snabbt skall kunna göra oanmälda tillslag hos sådana som man misstänker gör intrång i en ensamrätt, och då leta efter material (föremål och handlingar) som kan tänkas ha betydelse för den vidare utredningen av intrångsärendet.¹⁷⁶

Talan om intrång i upphovsrätten får föras av upphovsmannen eller dennes rättssinnehavare. Skulle talan gälla intrång i ensamrätt till verk som tillkommit som ett resultat av en anställning, får talan föras av arbetsgivaren för den del av rättigheterna som övergått på honom, och av den anställda upphovsmannen för de rättigheter som återstår. Den anställdes rätt att föra talan om intrång i hans ideella rätt består även sedan han lämnat anställningen där verket tillkommit.¹⁷⁷ Är upphovsmännen flera har var och en rätt att föra talan om intrång. (URL 6§).¹⁷⁸

Vad gäller *handläggningen av intrångsmål* skall målen i allmänhet behandlas av de tingsrätter som enligt Rättegångsbalkens regler är behöriga, och då kan det också handla om sådana komplicerade upphovsrättsmål avser datorprogram eller kretsmönster¹⁷⁹. Det finns dock situationer¹⁸⁰ då specialdomstol skall handlägga ärendet och då är det Stockholms tingsrätt som skall handha målet.¹⁸¹

¹⁷⁴ Olsson, a. a, s. 128, Prop. 1988/89:85, s. 18f., samt 3§ och 12§ TF.

¹⁷⁵ *Tvångsåtgärden* finns i införd i Varumärkeslagen (SFS 1960:644), Lag (SFS 1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, Patentlagen (SFS 1967:837), Mönsterskyddslagen (SFS 1970:485), Firmalagen (SFS 1974:156), Lag (SFS 1992:1685) om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter, samt i Växtförädlarrättslagen (SFS 1997:306).

¹⁷⁶ Olsson, a. a, s. 229, Ds 1998:24, s. 1, samt www.awapatent.se/kundtidning, 00. 01. 14.

¹⁷⁷ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 104, samt utläses av ensamrättens omfattning i 2§ 1 st. URL.

¹⁷⁸ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 94f.

¹⁷⁹ *Kretsmönster*, d.v.s. chips, är inte föremål för skydd enligt upphovsrättslagen, utan skyddas genom Lagen om skydd för kretsmönster i halvledarprodukter (SFS 1992:1685). (Olsson, a. a, s. 50f.)

¹⁸⁰ *Specialdomstol* blir aktuellt framförallt när det gäller mål om radio- och TV-utsändningar i strid med lagen, mål om ersättning för utnyttjanden enligt 18§ URL, 26a § 1 st. , 26i § 3 st., 47 §, samt motsvarande situationer för närstående rättigheter i kap 5 URL. (Olsson, a. a, s. 245f.)

¹⁸¹ Olsson, a. a, s. 245.

3.7.1 Typer av intrång

Intrång i upphovsrätten kan utgöras av flera olika former av gärningar. Gemensamt för de flesta av dessa handlingar är att de sker utan samtycke från upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare. Det kan handla om att man gör intrång i upphovsrätten till ett verk, men det kan också röra sig om att man bryter mot en testamentarisk och bindande instruktion om hur rätten skall utövas.

När det gäller upphovsmannens rätt till exemplarframställning kan ett intrång utgöras av att någon gör en översättning eller bearbetning av ett verk, alternativt en identiskt kopia av ett skyddat verk, vilket ofta är fallet när det gäller datorprogram ('piratkopiering').

Ett intrång med relation till spridningsrätten skulle kunna vara import av verk som tillverkats på ett sådant sätt att det i exportlandet skulle varit straffbart, s. k. obehörig import.

Vad gäller de ideella rättigheterna är det förbjudet att återge ett verk på ett sådant sätt att det är kränkande för verket eller för upphovsmannen. Även underlåtenhet att namnge källan eller upphovsmannens namn, när man återger eller citerar dennes verk, utgör ett intrång i upphovsmannens ideella rätt. Dessutom kan det handla om ett brott mot titelskyddet.¹⁸²

3.7.2 Intrångsbedömning

När en domstol skall konstatera om intrång i ensamrätt föreligger skall den först och främst fastställa att alstret uppnår *verkshöjd*, och därefter bestämma verkets *skyddsomfång*. Upphovsrätten ger upphovsmannen ett skydd för sina verk som omfattar framställning av identiska exemplar, men också verket i bearbetat skick¹⁸³. Dock kan inte upphovsmannens ensamrätt omfatta sådana verk som skapats i fri anslutning till hans eget.¹⁸⁴

Det kan många gånger vara svårt att avgöra vad som utgör en kränkning av upphovsmannen ensamrätt, och för att underlätta denna gränsdragning skall domstolen göra en *konkret och sakkunnig bedömning* i det enskilda fallet. Det avgörande blir hur *likartat* det ursprungliga verket uppfattas i förhållande till den aktuella efterbildningen eller bearbetningen. Om de olika verken ger en likadan estetisk upplevelse rör det sig förmodligen om samma verk, d.v.s. det uppstår en *identitetsupplevelse*. Skulle det bearbetade alstret de facto utgöra ett intrång i ensamrätten utlöser detta, som ovan nämnt, olika sanktioner.¹⁸⁵

Intrångsfrågan kompliceras ytterligare när delar av ett verk har utnyttjats, och övrigt i sammanhanget är självständigt skapat. Hur mycket av ett verk får utnyttjas

¹⁸² 1 och 2 kap. samt 53§ URL, och Olsson, a. a, s. 231f.

¹⁸³ Med *bearbetat skick* menas här verket i ändrat skick, som översatt eller som bearbetat i någon annan litteratur- eller konstform eller i annan teknik. (Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 139)

¹⁸⁴ N. Andersson, "Interimistiska förbud i ...", s. 97.

¹⁸⁵ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 139f.

utan att det skall anses utgöra ett intrång?¹⁸⁶ Utslagsgivande blir om den utnyttjade delen kan anses utgöra ett verk i sig eller om den representerar verket, i vilket fall båda dessa utnyttjanden utgör intrång i ensamrätten.¹⁸⁷

3.7.3 Straff

Straff för upphovsrättsintrång kan bli aktuellt vid *fullbordat brott*, vid *försök* till, samt vid *förberedelse* till brott (se BrB 23 kap. 1-2§§). Straffet, i form av böter eller fängelse i högst två år, inträder i första hand då någon gör intrång i upphovsmannens exklusiva rätt att mångfaldiga verket eller i dennes rätt att göra verket tillgängligt för allmänheten. Det kan t.ex. handla om att göra intrång i en upphovsrätt som är knuten till ett verk eller ett brott mot en testamentarisk och bindande instruktion om hur rätten skall utövas. Förutsättningar för att gärningen skall anses vara straffbar är att den skett med *uppsåt* eller genom *grov oaktsamhet*¹⁸⁸, och straffansvaret kan åläggas både gärningsmannen och dennes medhjälpare.¹⁸⁹

3.7.4 Vitesförbud

En relativt ny företeelse inom svensk rätt är möjligheten till vitesförbud. Domstol kan på yrkande av upphovsmannen eller annan rättsinnehavare förbjuda, vid vite, den som vidtar åtgärder som utgör ett intrång eller en överträdelse enligt 53§ URL, att fortsätta detta agerande. Beslutet avges som dom eller som slutligt beslut, men kan också meddelas som *interimistiskt beslut*.

För att ett interimistiskt beslut skall kunna avges skall fyra förutsättningar vara uppfyllda; 1) käranden skall kunna visa sannolika skäl för att en åtgärd angiven i 53§ URL förekommer, 2) det skall skäligen kunna befaras att den upphovsrättsliga ensamrättens värde förringas genom svarandes fortsatta agerande, 3) svaranden skall ha getts möjlighet att yttra sig, i de fall denna typ av dröjsmål inte medför risk för skada, samt 4) käranden skall ställa en säkerhet för den skada som kan orsakas svaranden genom åtgärden. Den sistnämnda förutsättningen är ett sätt att säkra de interimistiska besluten mot missbruk, men det finns möjligheter för domstolen att befria käranden från kravet på denna säkerhet om han inte har medel för detta.

Har ett interimistiskt förbud meddelats skall det omprövas av domstolen då målet avgörs.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Rena *upplysningar* om ett verk utgör aldrig ett intrång i ensamrätten. Inte heller referat av verk anses utgöra intrång, dock kan det i fråga om längre referat vara klokt att inhämta upphovsmannens medgivande. (Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 142f.)

¹⁸⁷ Koktvedgaard/Levin, a. a, s. 142f.

¹⁸⁸ Det klassas som *grov oaktsamhet* då den skyldige inte gjort det som stod inom hans rimliga kontroll för att säkra att det inte rörde sig om en straffbar handling. (Olsson, a. a, s. 234f.)

¹⁸⁹ Olsson, a. a, s. 234ff.

¹⁹⁰ Olsson, a. a, s. 239f.

3.7.5 Skadestånd ¹⁹¹

Den som gör sig skyldig till kränkning av upphovsmannens rättigheter kan bli skadeståndsskyldig, även om han för övrigt befriats från straffansvar. Framförallt är det i två sammanhang som skadestånd blir aktuellt; vid *obehörigt utnyttjande* av verk, samt vid *annat intrång* i upphovsrätt.

Det är i huvudsak 54 § URL som reglerar skadeståndet vid intrång i upphovsrätt. Skadeståndet skall utgöras av ett "*skäligt vederlag* för utnyttjandet oberoende av om detta sker i god tro eller inte". I de fall utnyttjandet är resultatet av en uppsåtlig handling eller av oaktsamhet skall ersättning utgå även för annan förlust (än uteblivet vederlag) samt för lidande eller annat förfång. ¹⁹² När det gäller överträdelse av upphovsmannens rättigheter, på annat sätt än genom utnyttjande, kan upphovsmannen tilldelas skadestånd för förlust, lidande eller annat förfång, men det blir aktuellt endast i de fall gärningen skett med uppsåt eller oaktsamhet. Skulle handlingen skett i god tro berättigar överträdelsen inte till skadestånd.

Som redan sagts skall compensationen för intrånget utgöras av en *rimlig ersättning*, och domstolen skall vid sin bedömning beakta vilka konsekvenser intrånget har fått både ekonomiskt och ideellt. Skulle det saknas bevis för att göra en bedömning av skadans värde, kan domstolen ta hjälp av 35 kap 5§ RB för att uppskatta dess värde till ett skäligt belopp.

3.7.6 Förordnanden gällande olaga exemplar

I upphovsrättslagens 55§ stadgas om vissa åtgärder som kan vidtagas mot sådan egendom som är resultatet av ett upphovsrättsintrång eller annan dylik överträdelse. 'Resultaten' kan utgöras av *exemplar* som är framställda eller importerade i strid med upphovsrättslagens bestämmelser. Åtgärderna kan också drabba *hjälpmedel* som använts vid framställningen av de olovliga exemplaren, som trycksatser, klichéer och formar. ¹⁹³

Enligt 55§ URL skall den som gjort sig skyldigt till intrånget, i de fall det kan anses vara *skäligt*, mot lösen avstå egendomen (*inlösen*) till upphovsmannen eller hans rättighetsinnehavare. Förutom den egendom som är resultatet av intrånget kan även hjälpmedel (se ovan) i framställningen bli föremål för inlösen av det här slaget.

Alternativ till inlösen kan vara *förstöring av egendomen* i fråga, och åtgärden kan förordnas på begäran av upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare. Skulle åtgärden vara befogad från allmän synpunkt kan den förordnas på åklagares initiativ. Förstöringen kan enligt 55§ URL ersättas med åtgärd om att förändra egendomen eller vidtaga annan åtgärd som gör egendomen inte kan missbrukas. Även i dessa fall skall åtgärderna anses vara skäliga.

¹⁹¹ Nedanstående stycke i huvudsak Olsson, a. a, s. 342 och 53§ URL, om inte annat anges.

¹⁹² Olsson, a. a, s. 241.

¹⁹³ Olsson, a. a, s. 243f.

Åtgärderna kan drabba vem som helst som innehar den olagliga egendomen, d.v.s. det spelar ingen roll om egendomen finns hos den som är skyldig till det olovliga förfarandet eller om egendomen övergått till annan, med undantag för den som erhållit egendomen i god tro eller med särskild rätt till den. Inte heller kan åtgärderna tillämpas i de fall det olovliga förfarandet bestått i uppförande av byggnadsverk.¹⁹⁴

I vissa fall kan *tillstånd att använda olagliga exemplar* meddelas enligt 56§ URL. Det kan handla om tillfällen då det olovliga förfarandet skett i god tro, av förbiseende eller då de olagliga exemplaren representerar ett stort ekonomiskt värde. Ett meddelande av det här slaget ges av domstol efter yrkande. Domstolen tar ställning till det konstnärliga eller ekonomiska värdet hos exemplaren och ser sedan till övriga omständigheter, som att handlingen skett i god tro. Skulle domstolen med hänsyn till de framlagda omständigheterna anse att exemplaren skall göras tillgängliga för allmänheten eller i övrigt användas för avsett ändamål, skall ersättning utgå till upphovsmannen.¹⁹⁵

3.7.7 Särskilt om datorprogram

Givetvis kan rätten till datorprogram kränkas på samma sätt som rätten till andra verkstyper (se ovan 3. 7. 1.). Kränkningarna kan gälla både ideella och ekonomiska rättigheter. En kränkning av den ideella rätten till ett datorprogram skulle kunna utgöras av att någon ändrar i ett program på ett sådant sätt att upphovsmannens rykte tar skada. En annan form av kränkning av de ideella rättigheterna kunde vara att upphovsmannen inte anges då programmet omsätts eller används.¹⁹⁶

Kanske är det dock bland de ekonomiska rättigheterna som intrången är mest märkbara. Ett av de större problemen som mjukvaruproducenterna måste tampas med är den olovliga kopieringen, den s. k. *piratkopieringen*. Eftersom dagens datorteknik gör det enkelt, snabbt, och billigt att tillverka kopior av datorprogram är det frestande att 'lura' mjukvaruproducenterna. Att kopiorna rent kvalitetsmässigt inte skiljer sig nämnvärt från originalen gör kopieringen än mer fördelaktig, särskilt för den som vill sälja sina kopierade exemplar vidare.¹⁹⁷

Kopieringen av datorprogram är vanligt förekommande bland enskilda användare, men företeelsen förekommer också inom näringsverksamhet. För den enskilde handlar det ofta om att man kopierar datorspel av varandra, även om utbyte av olika nyttoprogram¹⁹⁸ också förekommer. Inom näringsverksamheter består

¹⁹⁴ Olsson, a. a, s. 243f., samt 55§ URL.

¹⁹⁵ Olsson, a. a, s. 245, samt 56§ URL.

¹⁹⁶ E-postkorrespondens, 00. 04. 07.

¹⁹⁷ SOU 1985:51, s. 101.

¹⁹⁸ Med *nyttoprogram* menas i det här fallet t.ex. ordbehandlingsprogram, ekonomisystem och ritprogram, d.v.s. program som vanligen används i näringsverksamhet. (Författarens egen definition)

kopieringen ofta i att man köper in ett, eller endast ett fåtal, exemplar av olika nyttoprogram, och sedan installeras dessa i företagets samtliga datorer.

Kopiering av utgivet eller överlåtet exemplar av ett datorprogram kan leda till straffansvar, på samma vis som vid intrång i ensamrätten till andra typer av verk. Detsamma gäller kopiering i digital form av sammanställningar som föreligger i digital form. Dock finns undantag från straffansvar i de fall förlagan för kopieringen inte används i närings- eller offentlig verksamhet, och där kopian endast används för enskilt ändamål. Som tidigare nämnts (se 3. 6. 1. 1) valde man att befria från straffansvar vid kopiering av datorprogram för enskilt bruk för att det fanns stora kriminalpolitiska problem med att straffbelägga denna kopiering i allmänhet. Det är ytterst svårt att övervaka och bevisa denna typ av kopiering, och går en regels efterlevnad inte att kontrollera är den i praktiken helt utan verkan.

Man skall inte förvillas att tro att befrielsen från straffansvar gör det fritt fram att kopiera datorprogram inom den privata sfären. Som ovan nämnt är kopieringen förbjuden, och straffansvarsbefrielsen hindrar inte att skadeståndsansvar inträder eller att andra civilrättsliga sanktioner gäller fullt ut.¹⁹⁹

Alla de tidigare nämnda åtgärderna kan vidtas mot den som är misstänkt för, eller gjort sig skyldig till, intrång i upphovsrätt. Straff, vitesförbud, skadestånd och förordnanden gällande olaga exemplar, kan alltså aktualiseras även då det gäller intrång i rätten till ett datorprogram.

Innan man kommit så långt att man kan åtala och fälla en person som ägnat sig åt olovlig kopiering måste man finna dessa individer och upptäcka verksamheten. Mycket av arbetet med att finna dem som ägnar sig åt olovlig kopiering sker på mjukvaruproducenternas eget initiativ. Det finns *samarbetsorganisationer* som t.ex. Business Software Alliance (BSA)²⁰⁰ som arbetar för att förhindra piratkopiering, vars verksamhet till stor del bygger på anonyma tips från allmänheten. Dessutom finns numera olika typer av *elektroniska kontrollåtgärder* som kryptering och 'electronical fingerprinting' som skall underlätta spårningen efter olagliga kopior.²⁰¹

¹⁹⁹ Olsson, a. a, s. 232f.

²⁰⁰ BSA är en världsomspännande organisation av mjukvaruproducenter som kämpar mot piratkopiering. Bland medlemmarna i organisationen finns Adobe, Lotus Development, Microsoft, Novell och Apple (Europa). (www.bsa.org, 00. 04. 28)

²⁰¹ Föredrag av Henry Olsson, 99. 04. 29.

4 Avslutning – analys och kommentarer

Syftet med uppsatsen har varit att klargöra hur den svenska upphovsrättsregleringen ser ut i förhållande till datorprogram, och att undersöka var i lagen det finns svagheter eller tillämpningsproblem.

I framställningen ovan har upphovsrättslagen getts ett betydande utrymme i syfte att ge en bakgrund till regleringen för datorprogram. Nedan kommer lagstiftningen uteslutande att analyseras utifrån datorprogrammets situation.

4.1 Analys

Vad gäller den övergripande utvecklingen på rättsområdet kan sägas att lagstiftaren i sin reglering inspirerats av internationella instrument, både globala konventioner och EG-direktiv. På ett så expansivt område som datortekniken måste den upphovsrättsliga regleringen hänga med och tillfredsställa de behov som uppstår när nya fenomen gör sitt intåg. Att datorprogram och andra verk inte känner några nationella gränser gör att det är viktigt att man har en gemensam taktik världen över för regleringen av dessa frågor.

I huvudsak gäller samma regler för datorprogram som för övriga verkstyper, och där det kan uppstå konflikter p. g. a. datorprogrammets specifika karaktär har lagstiftaren valt att införa särskilda regler. Den svenska upphovsrätten, med sin specialreglering för datorprogram, är relativt väl anpassad för en högteknologisk utveckling.

Det finns dock några oklara punkter i lagstiftningen när det gäller att tillämpa ordinarie upphovsrättsreglerna tillsammans med de särskilda regler som införts för datorprogram. Dessa oklarheter beror troligen på att lagstiftaren strävat efter att upphovsrättslagens ordinarie regler så långt som möjligt skall uppfylla de krav som ställs vid skyddandet av datorprogram, och att det endast i vissa specifika fall skall behövas särskilda regler för datorprogram. Problemen jag funnit kan sammanfattas i fem punkter.

1) Vid den svenska upphovsrätts *verkshöjdsbedömning* av datorprogram tillämpas ett högre krav på originalitet än vid motsvarande bedömning av andra verkstyper. Detta trots det låga verkshöjdskrav som stadgas i EG-direktivet om rättsligt skydd för datorprogram. Lagstiftaren har än så länge bortsett från direktivets stadgande. Henry Olsson har påpekat att detta leder till en konflikt med EG-rätten, då gemenskapsrätten har företräde framför den nationella lagstiftningen. Frågan är om det svenska kravet på originalitet vid verkshöjdsbedömningen kommer att behöva avgöras av EG-domstolen i framtiden?

2) Ett antal av de oklarheter som jag funnit i lagen har en gemensam nämnare. Problemen uppstår, enligt min mening, när datorprogrammet produceras inom ramen för ett *anställningsförhållande* och rättigheterna till programmet övergår från ursprungsupphovsmannen (den anställde) till arbetsgivaren. Se vidare nedan punkterna a-c.

Lagstiftaren har i upphovsrättslagen gett arbetsgivaren ensamrätten till de datorprogram som hans anställda skapar. Skälen till detta är bl. a. att mjukvaruproduktion representerar stora ekonomiska investeringar och att arbetsgivarens verksamhet skulle komma att hämmas om var och en av hans 'anställda upphovsmän' skulle göra sina ekonomiska och ideella rättigheter gällande.

- a) Upphovsrättslagens 40a§ stadgar att rättigheterna övergår till arbetsgivaren om inget annat avtalats, men lagen saknar instruktioner för *hur rättsförhållandet mellan parterna skall regleras*. Jag ansluter mig till Per Jonas Nordells uppfattning att lagstiftaren här lyckats skapa tolknings- och tillämpningssvårigheter istället för att underlätta arbetsgivarnas verksamhet. (se ovan 3. 2. 2. 1)

Så länge lagstiftaren inte har för avsikt att i lagen tydligare visa på vikten av att rättsförhållandet i övrigt skall avgöras av parterna själva, måste man förlita sig på den branschpraxis som utvecklas på området. Tanken från lagstiftarens sida har kanske varit att parterna på eget initiativ skall reglera förutsättningarna kring övergången. Läget tycks dock vara oklart.

- b) Datorprogrammen är skyddade enligt samma förutsättningar som andra verkstyper, så även vad gäller *skyddstidens längd* (d.v.s. upphovsmannens livslängd samt 70 år därefter). Skyddstiden skall beräknas utifrån den fysiska person som skapat verket även om rättigheterna övergått till juridisk person, t.ex. arbetsgivare. Problemet som uppstår här är att programmen ofta skapas av många olika personer och det blir svårt att kontrollera vem som avlidit sist.

Tydligare regler för skyddstidens bestämning bör skapas för att tillfredsställa behovet av en smidig lagstiftning och för att underlätta mjukvaruproducenternas verksamhet. Frågan är om en svårgreppbar mängd upphovsmän kunde likställas med okänd upphovsman? I så fall kunde en mer ändamålsenlig lösning av skyddstidsfrågan vara att beräkna skyddstiden för datorprogrammen från den dag de offentliggjordes (jmf. 44§ URL).

Ett annat alternativ kunde vara att helt enkelt införa en separat regel om skyddstid för just datorprogram, t.ex. 50 år från det programmet offentliggjordes (jmf. Dir 91/250/EEG art. 8). Längre tid än så behövs nog inte eftersom utvecklingen så snabbt framåt.

Givetvis baserar jag dessa förslag på att det inte finns någon gällande praxis i branschen vad gäller just skyddstidsfrågan. Dessa tillvägagångssätt går inte att utläsa ur lagen och måste, i brist på ny lagstiftning, fastställas i praxis eller

styras av branschens egen sedvänja.

- c) Liksom för andra verkstyper är den *ideella rätten* som hör till ett datorprogram knuten till den fysiska person som skapat verket. När rättigheterna i sin helhet övergår till arbetsgivaren försvåras tillämpningen av reglerna om ideella rättigheter. *Rätten att bli namngiven* ter sig relativt enkel att avtala om, och bör inte skapa några större problem. Särskilt med tanke på att det utvecklats olika möjligheter att tillvarata både ursprungsupphovsmannens och arbetsgivarens intressen i sammanhanget (ex. ursprungsupphovsmännen anges när datorprogrammet laddas i datorn).

En fråga som då återstår att besvara gäller *respekträttens* övergång till arbetsgivaren. Här finns inte några svar i upphovsrättslagen, och eftersom lagstiftaren undvikit att särskilt beröra respekträtten vid införandet av 40a§, är rättslaget oklart. För det fall att ett datorprogram eller dettas skapare skulle vara föremål för kränkning måste rättsförhållandet mellan upphovsman och arbetsgivare vara klarlagt. Jag utgår ifrån att den ideella rätten fortfarande utgår från den fysiska person som skapat verket, och är önskan att annan än ursprungsupphovsmannen skall göra rätten gällande krävs att parterna i anställningsförhållandet avtalat om respekträttens fördelning.

Slutsats i denna fråga (2.) blir att i brist på ny lagstiftning, och i den mån branschpraxis inte ännu utvecklats, bör parterna i ett anställningsförhållande uppmärksammas på vikten av att man tydligt reglerar rättsförhållandet. Detta är särskilt viktigt på de punkter där lagstiftningen är luddig.

3) Trots det som anförts under punkt 2 (b) kan det diskuteras varför ett datorprogram idag skulle kräva upphovsrättsliga *skyddstider* (upphovsmannens livstid, samt 70 år därefter). Ett datorprogram blir snabbt föråldrat, och endast i undantagsfall kan jag tänka mig att ett så långt skydd som 70 år skulle vara nödvändigt. Om man dessutom jämför skyddstiderna för datorprogram med patent-, mönster- och varumärkesskydd kan det tyckas stötande att skapandet av ett datorprogram värderas högre än andra uppfinningar eller en design.

Införandet av en kortare skyddstid kräver en generell attitydförändring, såväl nationellt som internationellt. Vad gäller det senare syftar jag på regleringen i art. 8 i dir. 91/250/EEG som säger att skyddstiden för datorprogram skall vara upphovsmannens livstid samt 50 år därefter, och eftersom gemenskapsrätten är vägledande så är det rimligt att en förändring i skyddstiden påbörjas där.

Tiden får utvisa hur omfattande skyddstiden för datorprogram skall vara. Kanske kommer en attitydförändring leda till att datorprogram i framtiden jämställs med patent eller design och därmed får en kortare skyddstid än den som upphovsrätten idag medger.

4) Så länge Sverige tillämpar global *konsumtion* för datorprogram går man emot den inom EG-rätten gällande uppfattning (se ovan 3. 4. 1. 1). Frågan är om Sverige kommer att ändra inställning eller om man kommer att lyckas övertyga

gemenskapen om den globala konsumtionens fördelar? Hur det än kommer att se ut i framtiden så kan det konstateras att gemenskapsrätten är styrande och därmed gäller för närvarande regional konsumtion. Detta innebär alltså är den svenska tolkningen att konsumtionen skulle vara global bör ses som ogiltig.

5) Det faktum att datorprogram är undantagna från rätten till kopiering för enskilt bruk bör i dagens läge anses vara relativt känt, men detta hindrar dessvärre inte olovlig kopiering, s. k. *piratkopiering*. Kränkningar av det här slaget finns dokumenterade i flera rättsfall.

Att datorprogram är utsatta för utbrett missbruk genom piratkopiering är visserligen ett stort problem för mjukvaruproducenterna, men jag kan inte se att detta i första hand skulle bero på eventuella brister i lagen. Snarare är den olovliga kopieringen ett resultat av att den teknik som finns i dag är mycket avancerad och samtidigt lättillgänglig för gemene man.

Intrångsreglerna lär i sig inte vara svårare att tillämpa på kränkningar av rätten till datorprogram, än när det gäller kränkningar av andra verkstyper. Det svåra blir *att avslöja brotten*. Visserligen arbetar organisationer som BSA²⁰² för att hindra den här typen av verksamhet, och det har utvecklats olika typer av elektroniska spårnings- och kontrollfunktioner för att komma åt verksamheten. Användandet av intrångsundersökning är ett sätt att förbättra möjligheterna att bevisa brotten, hur det går får framtiden utvisa. Det avgörande för att de upphovsrättsliga reglerna skall respekteras är väl ändå att allmänheten lättare kan tillgodogöra sig dessas innehåll.

4.2 Avslutande kommentarer

Som en komplettering till analysen ovan vill jag kommentera några punkter särskilt.

Det är framförallt i samband med upphovsmannens *ideella rättigheter*, och dessas *övergång i ett anställningsförhållande*, som jag anser att det kan uppstå situationer där lagstiftningen är oklar. Lagstiftaren tycks förutsätta att parterna skall avtala om hur situationerna skall hanteras, men detta står inte klart uttryckt. En översyn av lagstiftningen och ett klagörande av när parterna förväntas använda sig av avtal för att reglera rättighetsförhållandet, är av vikt.

En bidragande orsak till att upphovsrättslagen behöver en översyn är att den snabba teknikutvecklingen och kraven på implementering av EG-direktiv har resulterat i att upphovsrättslagen blivit svåröverskådlig och reglerna för datorprogram kan vara svåra att överblicka. Oavsett om lagen är svåröverskådlig anses lagen fungera i dagens högteknologiska värld, och ännu har lagstiftarna inte funnit anledning att omvärdera *skyddsformen* för datorprogram. Det pågår ett utvecklingsarbete inom EU på upphovsrättsområdet men vad det kommer att innebära för svensk lagstiftningen och datorprogram går ännu inte att svara på.

²⁰² Business Software Alliance.

Frågan är om det inte varit idé att skapa, om inte en särskild skyddsform, så en *särskild förordning för datorprogram* i anslutning till upphovsrättslagen. Jag kan framförallt se att *översiktlighet* kunde vara ett starkt argument för en sådan reglering. En allmän uppfattning inom juridiken tycks vara att den nya tekniken, däribland just datorprogram, är mycket komplicerad. Kanske skulle en mer översiktlig lagstiftning kunna underlätta användningen, för både jurister och lekmän.

Ett annat skäl för en sådan reglering skulle kunna vara *konsekvens* i lagstiftningen. Som ett exempel på inkonsekvens kan tas specialregleringen för överlåtelse av ideell rätt i anställningsförhållande, som utgör en paradox i den svenska upphovsrätten. Problemet ligger i att regeln i 40a§ URL strider mot den i 3§ URL tvingande bestämmelsen att ideell rätt inte kan överlåtas. Varför inte tydligt erkänna datorprogram i upphovsrättssammanhang som varande en väsensskild företeelse, och i en separat lag presentera de regler som skall appliceras på detta fenomen?

Oavsett om man finner den svenska upphovsrätten tillfredsställande i sak eller inte, har flera kunniga på upphovsrättsområdet funnit att lagen är svåröverskådlig och att en *översyn är nödvändig*. En uppfattning som jag ansluter mig till. Men precis som Henry Olsson påpekade i vår korrespondens från den 7 april 2000, är en sådan översyn en resursfråga och därmed är det ovisst när en sådan kan ske.

I väntan på en översyn av den svenska upphovsrättslagen i allmänhet, och regleringen för datorprogram i synnerhet, är det viktigt för mjukvaruproducenter att i avtal tydligt reglera de förutsättningar under vilka man vill verka. Detta borde ligga i alla parterns intresse. För producenterna (arbetsgivarna) representerar skapandet av datorprogram en betydande investering som sträcker sig långt fram i tiden, och denna investering bör skyddas på bästa sätt. Att reglera rättsförhållandet är också ett sätt att undvika framtida tolkningssvårigheter om de olika rättsinnehavarna (arbetsgivarna och de anställda upphovsmännen) vill göra sina rättigheter gällande.

Även om jag ovan diskuterar anpassningen av upphovsrättslagen till datorprogram ifrågasätter jag upphovsrätten som varande *rätt skyddsform* för datorprogram. Som grund för min fråga ligger de undantag från ursprungsregleringen som gjorts i den gällande lagen, och antalet tolkningsproblem som uppstår när det gäller datorprogram. Att göra så grova inskränkningar i upphovsrättens kärna, som t.ex. att överföra den ideella rätten till arbetsgivaren, leder till att det upphovsrättsliga skyddet urholkas. Ett risktagande ur rättssäkerhetssynpunkt. Jag anser att upphovsrättens kärna måste skyddas, och att kompromissa med lagens grundläggande principer på det sätt lagstiftaren gjort utgör ett hot mot upphovsrätten som effektiv skyddsform. Datorprogram skall skyddas men inte på bekostnad av skyddet för andra litterära eller konstnärliga prestationer. Frågan är vilken skyddsform som på ett mer ändamålsenligt sätt skulle kunna skydda datorprogrammen?

Bilaga A

Lagparagrafer i fulltext

Ur Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Upphovsrättens föremål och innehåll

1 § Den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket oavsett om det är

1. skönlitterär eller beskrivande framställning i skrift eller tal,
2. datorprogram,
3. musikaliskt eller sceniskt verk,
4. filmverk,
5. fotografiskt verk eller något annat alster av bildkonst,
6. alster av byggnadskonst eller brukskonst, eller
7. verk som har kommit till uttryck på något annat sätt.

Till litterära verk hänförs kartor, samt även andra i teckning eller grafik eller i plastisk form utförda verk av beskrivande art.

Vad som i denna lag sägs om datorprogram skall i tillämpliga delar gälla även förberedande designmaterial för datorprogram. Lag (1994:190).

2 § Upphovsrätt innefattar, med de inskränkningar som nedan stadgas, uteslutande rätt att förfoga över verket genom att framställa exemplar därav och genom att göra det tillgängligt för allmänheten, i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konststart eller i annan teknik.

Såsom framställning av exemplar anses även att verket överföres på anordning, genom vilken det kan återgivnas.

Verket göres tillgängligt för allmänheten då det framföres offentligt, så ock då exemplar därav utbjudes till försäljning, uthyrning eller utlåning eller eljest sprides till allmänheten eller visas offentligt. Lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större sluten krets.

3 § Då exemplar av ett verk framställs eller verket göres tillgängligt för allmänheten, skall upphovsmannen angivas i den omfattning och på det sätt god sed kräver.

Ett verk må icke ändras så, att upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes; ej heller må verket göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang som är på angivet sätt kränkande för upphovsmannen.

Sin rätt enligt denna paragraf kan upphovsmannen med bindande verkan eftergiva endast såvitt angår en till art och omfattning begränsad användning av verket.

5 § Den som genom att sammanställa verk eller delar av verk åstadkommit ett litterärt eller konstnärligt samlingsverk har upphovsrätt till detta, men hans rätt inskränker icke rätten till de särskilda verken.

6 § Har ett verk två eller flera upphovsmän, vilkas bidrag icke utgöra självständiga verk, tillkommer upphovsrätten dem gemensamt. De äga dock var för sig beivra intrång i rätten.

7 § Såsom upphovsman anses, där ej annat visas, den vars namn eller ock allmänt kända pseudonym eller signatur på sedvanligt sätt utsättes på exemplar av verket eller angives då detta göres tillgängligt för allmänheten.

Är ett verk utgivet utan att upphovsmannen är angiven såsom i förstastycket sägs, äger utgivaren, om sådan är nämnd, och eljest förläggaren företräda upphovsmannen, till dess denne blivit angiven på ny upplaga eller genom anmälan i justitiedepartementet.

9 § Upphovsrätt gäller inte till

1. författningar,
2. beslut av myndigheter,
3. yttranden av svenska myndigheter och
4. officiella översättningar av sådant som avses i 1-3.

Upphovsrätt gäller dock till verk vilka ingår i en handling som avses i första stycket och är av följande slag:

1. kartor,
2. alster av bildkonst,
3. musikaliska verk eller
4. diktverk.

Upphovsrätt gäller även till ett verk som ingår i en bilaga till ett beslut av en myndighet, om beslutet avser rätten att ta del av den allmänna handling där verket ingår. Lag (2000:92).

10 § Upphovsrätt till ett verk gäller även om verket har registrerats som mönster. Upphovsrätt gäller inte till kretsmönster för halvledarprodukter. Om rätten till sådana kretsmönster finns särskilda bestämmelser. Lag (1994:190).

Framställning av exemplar för enskilt bruk

12 § Var och en får framställa enstaka exemplar av offentliggjorda verk för enskilt bruk. Exemplaren får inte användas för andra ändamål. Första stycket ger inte rätt att

1. uppföra byggnadsverk,
 2. framställa exemplar av datorprogram, eller
 3. framställa exemplar i digital form av sammanställningar i digital form.
Första stycket ger inte heller rätt att för eget bruk låta en utomstående
1. framställa exemplar av musikaliska verk eller filmverk,
 2. framställa bruksföremål eller skulpturer eller
 3. genom konstnärligt förfarande efterbilda andra konstverk. Lag (1997:790).

Framställning av exemplar inom undervisningsverksamhet

13 § För undervisningsändamål får exemplar av utgivna verk framställas genom reprografiskt förfarande och upptagningar av verk som sänds ut i ljudradio eller television göras, om avtalslicens gäller enligt 26 i §. Exemplaren och upptagningarna får användas endast i undervisningsverksamhet som omfattas av det avtal som förutsätts för uppkomsten av avtalslicensen.

Första stycket gäller inte om upphovsmannen hos någon av de avtalslutande parterna har meddelat förbud mot exemplarframställningen. Lag (1993:1007).

14 § För undervisningsändamål får lärare och elever göra upptagningar av sina egna framföranden av verk. Upptagningarna får inte användas för andra ändamål. Lag (1993:1007).

Framställning av exemplar inom vissa arkiv och bibliotek

16 § De arkiv och bibliotek som avses i tredje och fjärde styckena har rätt att framställa exemplar av verk, dock inte datorprogram,

1. för bevarande-, kompletterings- eller forskningsändamål,
2. för utlämning till lånesökande av enskilda artiklar eller korta avsnitt eller av material som av säkerhetsskäl inte bör utlämnas i original eller
3. för användning i läsapparater.

I de fall som avses i första stycket 2 och 3 får exemplar framställas endast genom reprografiskt förfarande.

Rätt till exemplarframställning enligt denna paragraf har

1. de statliga och kommunala arkivmyndigheterna,
2. Arkivet för ljud och bild,
3. de vetenskapliga bibliotek och fackbibliotek som drivs av det allmänna samt
4. folkbiblioteken.

Regeringen får i enskilda fall besluta att vissa andra arkiv och bibliotek än de som anges i tredje stycket skall ha rätt till exemplarframställning enligt denna paragraf. Lag (1994:190).

Framställning av samlingsverk för användning vid undervisning

18 § Den som framställer ett samlingsverk, sammanställt ur verk från ett större antal upphovsmän, för användning vid undervisning, får återge mindre delar av litterära och musikaliska verk och sådana verk av litet omfång, om det har gått fem år efter det år då verken gavs ut. Konstverk får återges i anslutning tilltexten, om det har gått fem år efter det år då verket offentliggjordes. Upphovsmännen har rätt till ersättning.

Första stycket gäller inte sådana verk som har skapats för att användas vid undervisning. Lag (1993:1007).

Spridning av exemplar

19 § När ett exemplar av ett litterärt eller musikaliskt verk eller ett konstverk med upphovsmannens samtycke har överlåtits, får exemplaret spridas vidare.

Första stycket ger inte rätt att tillhandahålla allmänheten

1. exemplar av verk, utom byggnader och brukskonst, genom uthyrning eller andra jämförbara rättshandlingar, eller
2. exemplar av datorprogram i maskinläsbar form genom utlåning. Lag (1997:790).

Visning av exemplar

20 § När ett verk har utgivits får de exemplar som omfattas av utgivningen visas offentligt. Motsvarande gäller när upphovsmannen har överlåtut exemplar av ett konstverk.

Första stycket ger inte rätt att visa exemplar av konstverk genom film eller i television. Exempler av konstverk som avses i första stycket får dock återges genom film eller i television, om återgivningen är av mindre betydelse med hänsyn till filmens eller televisionsprogrammets innehåll. Lag (1993:1007).

Citat

22 § Var och en får citera ur offentliggjorda verk i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet. Lag (1993:1007).

Offentliga debatter, allmänna handlingar m.m.

26 § Var och en får återge vad som muntligen eller skriftligen anförs

1. inför myndigheter,
2. i statliga eller kommunala representationer,
3. vid offentliga debatter om allmänna angelägenheter eller
4. vid offentliga utfrågningar om sådana angelägenheter.

Första stycket 1 och 2 gäller dock inte uppgifter för vilka sekretess gäller enligt 8 kap. 27 § sekretesslagen (1980:100).

Vid tillämpning av första stycket gäller

1. att skrifter vilka återopas som bevis, utlåtanden och liknande får återges endast i samband med en redogörelse för det mål eller ärende i vilket de förekommit och endast i den omfattning som motiveras av ändamålet med redogörelsen,
2. att en upphovsman har ensamrätt att ge ut samlingar av sina anföranden och
3. att det som anförs vid sådana utfrågningar som avses i första stycket 4 inte får återges i ljudradio eller television med stöd av den bestämmelsen. Lag (2000:92).

26 a § Var och en får återge verk, vilka ingår i de handlingar som avses i 9 § första stycket och är av de slag som anges i 9 § andra stycket 2-4. Detta gäller dock inte ett sådant verk som avses i 9 § tredje stycket.

Upphovsmannen har rätt till ersättning, utom när återgivningen sker i samband med

1. en myndighets verksamhet eller
2. en redogörelse för ett mål eller ärende i vilket verket förekommit och verket återges endast i den omfattning som motiveras av ändamålet med redogörelsen.

Var och en får återge handlingar som är upprättade hos svenska myndigheter men inte är sådana som avses i 9 § första stycket. Andra stycket gäller inte beträffande

1. kartor,
2. tekniska förebilder,
3. datorprogram,
4. verk som skapats för undervisning,
5. verk som är resultatet av vetenskaplig forskning,
6. alster av bildkonst,
7. musikaliska verk,
8. diktverk eller
9. verk av vilka exemplar genom en myndighets försorg tillhandahålls allmänheten i samband med affärsverksamhet. Lag (2000:92).

26 b § Allmänna handlingar skall oavsett upphovsrätten tillhandahållas enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen.

Upphovsrätten hindrar inte att ett verk används i rättsvårdens eller den allmänna säkerhetens intresse. Lag (1997:790).

Särskilda bestämmelser om datorprogram m.m.

26 g § Den som har förvärvat rätt att använda ett datorprogram får framställa sådana exemplar av programmet och göra sådana ändringar i programmet som är nödvändiga för att han skall kunna använda programmet för dess avsedda ändamål. Detta gäller även rättelse av fel.

Den som har rätt att använda ett datorprogram får framställa säkerhetsexemplar av programmet, om detta är nödvändigt för den avsedda användningen av programmet.

Exemplar som framställs med stöd av första eller andra stycket får inte utnyttjas för andra ändamål och får inte heller användas när rätten att utnyttja programmet har upphört.

Den som har rätt att använda ett datorprogram får iakttä, undersöka eller prova programmets funktion för att fastställa idéer och principer som ligger bakom programmets olika detaljer. Detta gäller under förutsättning att det sker vid sådan laddning, visning på skärm, körning, överföring eller lagring av programmet som han har rätt att utföra.

Den som har rätt att använda en sammanställning får förfoga över den på det sätt som är nödvändigt för att han skall kunna använda sammanställningen för dess avsedda ändamål.

Avtalsvillkor som inskränker användarens rätt enligt andra, fjärde eller femte stycket är ogiltiga. Lag (1997:790).

26 h § Återgivning av ett datorprogramms kod eller översättning av kodens form är tillåten om åtgärderna krävs för att få den information som är nödvändig för att uppnå samverkansförmåga mellan programmet och ett annat program. Detta gäller dock endast under förutsättning att följande villkor är uppfyllda:

1. åtgärderna utförs av en person som har rätt att använda programmet eller för hans räkning av en person som har fått rätt att utföra åtgärderna,
2. den information som är nödvändig för att uppnå samverkansförmåga har inte tidigare varit lätt åtkomlig för de i 1 angivna personerna och
3. åtgärderna är begränsade till de delar av originalprogrammet som är nödvändiga för att uppnå den avsedda samverkansförmågan.

Första stycket innebär inte att informationen får

1. användas för andra ändamål än att uppnå den avsedda samverkansförmågan,
2. överlämnas till andra personer, utom när detta är nödvändigt för att uppnå den avsedda samverkansförmågan,
3. användas för utveckling, tillverkning eller marknadsföring av ett datorprogram som i förhållande till det skyddade programmet haren väsentligen likartad uttrycksform eller
4. användas för andra åtgärder som utgör intrång i upphovsrätten.

Avtalsvillkor som inskränker användarens rätt enligt denna paragraf är ogiltiga. Lag (1993:1007).

Allmänna bestämmelser om överlåtelse

27 § Upphovsrätt må, med den begränsning som följer av vad i 3 § sägs, helt eller delvis överlåtas.

Överlåtelse av exemplar innefattar icke överlåtelse av upphovsrätt. I fråga om beställd porträttbild äger upphovsmannen dock icke utöva sin rätt utan tillstånd av beställaren eller, efter dennes död, av hans efterlevande make och arvingar.

Beträffande överlåtelse av upphovsrätt i vissa särskilda avseenden föreskrivs i 30--40 §§. Dessa bestämmelser tillämpas dock endast i den mån ej annat avtalats. Lag (1992:1687).

28 § Om ej annat avtalats, äger den till vilken upphovsrätt överlåtits icke ändra verket samt ej heller överlåta rätten vidare. Ingår rätten i en rörelse, må den överlåtas i samband med överlåtelse av rörelsen eller del därav; överlåtaren svarar dock alljämt för avtalets fullgörande.

29 § Om en upphovsman till en framställare av ljudupptagningar eller upptagningar av rörliga bilder överlåter sin rätt att genom uthyrning av sådana upptagningar göra ett verk tillgängligt för allmänheten, har upphovsmannen rätt till skäligen ersättning.

Avtalsvillkor som inskränker denna rätt är ogiltiga. Lag (1997:309).

Datorprogram skapade i anställningsförhållande

40 a § Upphovsrätten till ett datorprogram, som skapas av en arbetstagare som ett led i hans arbetsuppgifter eller efter instruktioner av arbetsgivaren, övergår till arbetsgivaren, såvida inte något annat har avtalats. Lag (1992:1687).

Upphovsrättens övergång vid upphovsmannens död, m.m.

41 § Efter upphovsmannens död är, utan hinder av 10 kap. 3 § första stycket äktenskapsbalken, föreskrifterna om bodelning, arv och testamente tillämpliga på upphovsrätten. Avträds boet till förvaltning av boudredningsman, får denne inte utan dödsbodelägarnas samtycke utnyttja verket på annat sätt än som förut har skett.

Upphovsmannen äger genom testamente, med bindande verkan även för efterlevande make och bröstarvingar, giva föreskrifter om rättsens utövande eller bemyndiga annan att meddela dylika föreskrifter. Lag (1987:800).

42 § Upphovsrätt må ej tagas i mät hos upphovsmannen själv eller hos någon, till vilken rätten övergått på grund av bodelning, arv eller testamente. Samma lag vare beträffande manuskript, så ock i fråga om exemplar av sådant konstverk som ej blivit utställt, utbjudet till salu eller eljest godkänt för offentliggörande. Lag (1987:800).

Upphovsrättens giltighetstid

43 § Upphovsrätt till ett verk gäller intill utgången av sjuttionde året efter det år då upphovsmannen avled eller, i fråga om verk som avses i 6 §, efter den sist avlidne upphovsmannens dödsår. Upphovsrätt till ett filmverk gäller i stället intill utgången av sjuttionde året efter dödsåret för den sist avlidne av huvudregissören, manusförfattaren, dialogförfattaren och kompositören av musik som har skapats speciellt för verket. Lag (1995:1273).

44 § För verk som har offentliggjorts utan att upphovsmannen har blivit angiven med sitt namn eller med sin allmänt kända pseudonym eller signatur gäller upphovsrätten intill utgången av sjuttionde året efter det år då verket offentliggjordes. Om verket består av två eller flera delar, räknas tiden för varje del för sig.

Om upphovsmannen inom den tid som anges i första stycket avslöjar sin identitet, gäller bestämmelserna i 43 §.

För verk som inte har offentliggjorts och vars upphovsman inte är känd gäller upphovsrätten intill utgången av sjuttionde året efter det år då verket skapades.

Särskilda bestämmelser

50 § Litterärt eller konstnärligt verk må ej göras tillgängligt för allmänheten under sådan titel, pseudonym eller signatur, att verket eller dess upphovsman lätt kan förväxlas med förut offentliggjort verk eller dess upphovsman.

51 § Om litterärt eller konstnärligt verk återgives offentligt på ett sätt som kränker den andliga odlingens intressen, äger domstol på talan av myndighet som regeringen bestämmer vid vite meddela förbud mot återgivandet. Vad nu är sagt skall ej gälla återgivande som sker under upphovsmannens livstid. Lag (1978:488).

52 § I samband med utdömande av vite äger rätten efter vad som finnes skäligen föreskriva åtgärder för att förebygga missbruk av exemplar som avses med förbud enligt 51 §, så ock av föremål som kan användas endast för framställning därav. Sådan föreskrift må avse, att egendomen skall förstöras eller på visst sätt ändras.

Vad i denna paragraf stadgas gäller ej mot den som i god tro förvärvat egendomen eller särskild rätt därtill.

Egendom som avses i första stycket må i avbidan på föreskrift som där sägs tagas i beslag; därvid skall vad om beslag i brottmål i allmänhet är stadgat äga motsvarande tillämpning.

53 § Den som beträffande ett litterärt eller konstnärligt verk vidtar åtgärder, som innebär intrång i den till verket enligt 1 och 2 kap. knutna upphovsrätten eller som strider mot föreskrift enligt 41 § andra stycket eller mot 50 §, döms, om det sker uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, till böter eller fängelse i högst två år.

Den som för sitt enskilda bruk kopierar ett datorprogram som är utgivet eller av vilket exemplar har överlåtits med upphovsmannens samtycke, skall inte dömas till ansvar, om förlagan för kopieringen inte används i näringsverksamhet eller offentlig verksamhet och han inte utnyttjar framställda exemplar av datorprogrammet för annat ändamål än sitt enskilda bruk. Den som för sitt enskilda bruk framställer exemplar i digital form av en offentliggjord sammanställning i digital form skall under de förutsättningar som nyss nämnts inte dömas till ansvar.

Vad som sägs i första stycket gäller också, om någon till Sverige för spridning till allmänheten för in exemplar av verk, där exemplaret framställts utomlands under sådana omständigheter att en sådan framställning här skulle ha varit straffbar enligt vad som sägs i det stycket.

Den som har överträtt ett vitesförbud enligt 53 a § får inte dömas till ansvar för intrång som omfattas av förbudet.

För försök eller förberedelse till brott som avses i första och tredje styckena döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Lag (1997:790).

55 § Den som vidtager åtgärd som innebär intrång eller överträdelse varom i 53 § sägs är skyldig att, såvitt det finnes skäligen, mot lösen avstå egendom med avseende på vilken intrång eller överträdelse föreligger till upphovsmannen eller hans rättsinnehavare. Detsamma gäller i fråga om trycksats, kliché, form och liknande hjälpmedel, som kan användas endast för framställning av egendom som nu har sagts.

I stället för att förordna om inlösen enligt första stycket får rätten, på yrkande av upphovsmannen eller hans rättsinnehavare, efter vad som finnes skäligen föreskriva, att egendom som där avses skall förstöras eller på visst sätt ändras eller att andra åtgärder skall vidtagas med den till förebyggande av missbruk. Sådan talan får väckas även av åklagare, om

det är påkallat ur allmän synpunkt. Föreskrift som här avses skall inte meddelas, om förverkande eller åtgärd till förebyggande av missbruk skall beslutas enligt brottsbalken.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller ej mot den som i godtro förvärvat egendomen eller särskild rätt till den och ej heller om det olagliga förfarandet bestått i utförande av byggnadsverk.

Har annat föremål än som avses i första stycket använts som hjälpmedel vid sådan framställning av exemplar av verk som utgör brott enligt denna lag, får föremålet eller dess värde förklaras förverkat, om det är påkallat till förebyggande av brott eller annars särskilda skäl föreligger. Vad som nu har sagts skall tillämpas också i fråga om föremål, som har använts vid försök till brott som avses här, eller som omfattas av åtgärd som utgör förberedelse till sådant brott. Lag (1982:284).

56 § Utan hinder av vad i 55 § är stadgat äger rätten, om det med hänsyn till det konstnärliga eller ekonomiska värdet hos exemplar av verk eller övriga omständigheter finnes skäligt, på därom framställt yrkande meddela tillstånd att exemplaret mot särskild ersättning till upphovsmannen eller hans rättsinnehavare göres tillgängligt för allmänheten eller eljest användes för avsett ändamål.

Om intrångsundersökning

56 a § Om det skäligen kan antas att någon har gjort ett intrång, eller en överträdelse som avses i 53 §, får domstolen för att bevisning skall kunna säkras om intrånget eller överträdelsen besluta att en undersökning får göras hos denne för att söka efter föremål eller handlingar som kan antas ha betydelse för utredning om intrånget eller överträdelsen (intrångsundersökning).

Ett beslut om intrångsundersökning får meddelas endast om skälen för åtgärden uppväger den olägenhet eller det men i övrigt som åtgärden innebär för den som drabbas av den eller för något annat motstående intresse.

Bestämmelserna i första och andra styckena tillämpas också ifråga om försök och förberedelse enligt 53 § femte stycket. Lag (1998:1454).

56 b § Ett beslut om intrångsundersökning meddelas av den domstol där rättegång som rör intrånget pågår. Om rättegång inte är inledd, gäller i fråga om behörig domstol vad som är bestämt om tvistemål som rör intrång.

Vad som sägs i rättegångsbalken om inskränkning av domstols behörighet i fråga om tvist som skall tas upp i annan ordning än inför domstolskall dock inte tillämpas.

En fråga om intrångsundersökning får tas upp endast på yrkande av upphovsmannen eller upphovsmannens rättsinnehavare eller den som på grund av upplåtelse har rätt att utnyttja verket. Om rättegång inte är inledd, skall yrkandet framställas skriftligen.

Innan ett beslut om undersökning meddelas skall motparten ha fått tillfälle att yttra sig. Domstolen får dock omedelbart meddela ett beslut till dess annat har beslutats, om ettdröjsmål skulle medföra risk för att föremål eller handlingar som har betydelse för utredning om intrånget skaffas undan, förstörs eller förvanskas. I övrigt skall en fråga om intrångsundersökning som uppkommer då rättegång inte är inledd handläggas på samma sätt som om frågan uppkommit under rättegång. Lag (1998:1454).

56 c § Ett beslut om intrångsundersökning får meddelas endast om sökanden ställer säkerhet hos domstolen för den skada som kan tillfogas motparten. Saknar sökanden förmåga att ställa säkerhet, får domstolen befria sökanden från det. I fråga om slaget av säkerhet gäller 2 kap. 25 § utsökningsbalken.

Säkerheten skall prövas av domstolen, om den inte har godkänts av motparten. I fråga om överklagande av domstolens beslut om intrångsundersökning och i fråga om handläggningen i högre domstol gäller vad som föreskrivs i rättegångsbalken om överklagande av beslut enligt 15 kap. rättegångsbalken. Lag (1998:1454).

57 a § Den som i annat fall än som avses i 53 § säljer, hyr ut eller för försäljning, uthyrning eller annat förvärvssyfte innehar ett hjälpmedel som är avsett endast för att underlätta olovligt borttagande eller kringgående av en anordning som anbringats för att skydda ett datorprogram mot olovlig exemplarframställning, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. Lag (1992:1687).

59 § Brottsom avses i denna lag får åtalas av åklagare endast om målsägande anger brottet till åtal eller åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Överträdelse av stadgandet i 3 § eller av föreskrift enligt 41 § andra stycket må städse beivras av upphovsmannens efterlevande make, skyldeman i rätt upp- och nedstigande led eller syskon.

Egendom varom i 55 § sägs må, där brott som avses i denna lag skäligen kan antagas föreligga, tagas i beslag; därvid skall vad om beslag i brottmål i allmänhet är stadgat äga motsvarande tillämpning. Lag (1982:284).

Lagens tillämpningsområde

60 § Bestämmelserna om upphovsrätt tillämpas på

1. verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige,
2. verk som först utgivits i Sverige eller samtidigt i Sverige och utom riket,
3. filmverk vars producent har sitt säte eller sin vanliga vistelseort i Sverige,
4. här uppfört byggnadsverk,
5. konstverk som utgör del av här belägen byggnad eller på annat sätt är fast förenat med marken.

Vid tillämpning av första stycket 2. anses samtidig utgivning ha ägt rum, om verket utgivits i Sverige inom trettio dagar efter utgivning utomlands. Vid tillämpning av första stycket 3. anses, där ej annat visas, den vars namn på sedvanligt sätt utsatts på exemplar av filmverket som verkets producent.

Bestämmelserna i 26 j och 26 k §§ tillämpas på verk av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige.

Bestämmelserna i 44 a § tillämpas på utgivningar och offentliggöranden av den som är svensk medborgare eller har sin vanliga vistelseort i Sverige. Bestämmelserna tillämpas också på utgivningar och offentliggöranden av juridiska personer som har säte i Sverige.

Bestämmelserna i 50 och 51 §§ tillämpas på varje litterärt eller konstnärligt verk, oberoende av dess ursprung. Lag (1998:1552).

Ur Mönsterskyddslagen (1970:485)

Mönsterregistrerings giltighetstid

24 § Mönsterregistrering gäller under fem år, räknat från den dag då ansökan om registrering gjordes, och kan på begäran förnyas för ytterligare två femårsperioder. Varje sådan period löper från utgången av föregående period.

25 § Ansökan om förnyelse av registrering göres skriftligen hos registreringsmyndigheten tidigast ett år före och senast sex månader efter utgången av löpande registreringsperiod. Inom samma tid skall i 48§ angivna förnyelse- och tilläggsavgifter erläggas vid påföljd att ansökningen annars avslås.

Ur Varumärkeslag (1960:644)

1 § Genom registrering enligt denna lag förvärvas ensamrätt till ett varumärke såsom särskilt kännetecken för varor som tillhandahålls i en näringsverksamhet.

Ett varumärke kan bestå av alla tecken som kan återges grafiskt, särskilt ord, inbegräpet personnamn, samt figurer, bokstäver, siffror och formen eller utstyrelsen på en vara eller dess förpackning, förutsatt att tecknen kan särskilja varor som tillhandahålls i en näringsverksamhet från sådana som tillhandahålls i en annan.

Vad som sägs i denna lag om varor skall gälla även tjänster. Om kollektivmärken finns särskilda bestämmelser. Med gemenskapsvarumärken avses varumärken enligt rådets förordning (EG) nr 40/94 av den 20 december 1993 om gemenskapsvarumärken. Lag (1995:1277).

22 § Registrering gäller från dagen för ansökningens ingivande till dess tio år förflutit från registreringsdagen.

Registrering förnyas på innehavarens ansökan, varje gång för tio år från utgången av föregående registreringsperiod.

25 a § Har innehavaren av ett registrerat varumärke inte inom fem år efter det att registreringsförfarandet avslutats gjort verkligt bruk av varumärket här i landet för de varor som det registrerats för eller har sådant bruk inte skett inom en period av fem år i följd får registreringen hävas, om det inte finns giltiga skäl till att varumärket inte använts.

Med sådant bruk som avses i första stycket likställs

- 1) att varumärket används i en annan form än den registrerade formen, om avvikelser avser endast detaljer och inte förändrar märkets egenartade karaktär, och
- 2) att varumärket här i landet anbringas på varor eller deras emballage endast för exportändamål.

Med att ett varumärke används av rättighetshavaren likställs vid tillämpningen av denna lag att varumärket används av någon annan med rättighetshavarens samtycke.

Registreringen får dock inte hävas, om varumärket har använts under tiden mellan utgången av femårsperioden och ansökan om hävning av registreringen. Användning som påbörjas eller återupptas efter femårsperiodens utgång och inom tre månader före ansökan om hävnings kall emellertid lämnas utan avseende, om förberedelserna för att påbörja eller återuppta användningen vidtog efter det att rättighetshavaren fått kännedom om att en ansökan om hävning kunde komma att göras. Lag (1992:1686).

Ur Patentlagen (1967:837)

1 § Den som gjort en uppfinning, som kan tillgodogöras industriellt, eller den till vilken uppfinnarens rätt övergått äger att, enligt 1--10kap. denna lag, efter ansökan erhålla patent på uppfinningen här i riket och därigenom förvärva ensamrätt att yrkesmässigt utnyttja uppfinningen. Om europeiskt patent stadgas i 11 kap. Såsom uppfinning anses aldrig vad som utgör enbart

- 1) en upptäckt, vetenskaplig teori eller matematisk metod,
- 2) en konstnärlig skapelse,
- 3) en plan, regel eller metod för intellektuell verksamhet, för spel eller för affärsverksamhet eller ett datorprogram,
- 4) ett framläggande av information.

Såsom uppfinning anses ej heller sådant förfarande för kirurgisk eller terapeutisk behandling eller för diagnostisering som skall utövas på människor eller djur. Vad nu sagts utgör ej hinder för att patentmeddelas på alster, däribland ämnen och blandningar av ämnen, för användning vid förfarande av detta slag.

Patent meddelas icke på

- 1) uppfinning vars utnyttjande skulle strida mot goda seder eller allmänordning,
- 2) växtsorter eller djurraser eller väsentligen biologiskt förfarandeför framställning av växter eller djur; patent må dock meddelas på mikrobiologiskt förfarande och alster av sådant förfarande. Lag (1978:149).

40 § Ett meddelat patent kan upprätthållas intill dess tjugo år har förflutit från den dag då patentansökningen gjordes.

För ett patent skall betalas fastställd årsavgift för varje avgiftsår som börjar efter meddelandet. Om patentet har meddelats innan årsavgifter för patentansökningen har börjat förfalla enligt 41 §, skall dock patenthavaren, när årsavgift för patentet för första gången förfaller till betalning, betala årsavgift också för avgiftsår som har börjat före patentmeddelandet.

Bestämmelser om tilläggsskydd finns i 13 kap. Lag (1996:889).

Ur Avtalslagen (1915:218)

36 § Avtalsvillkor får jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt.

Har villkoret sådan betydelse för avtalet att det icke skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende.

Vid prövning enligt första stycket skall särskild hänsyn tagas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller eljest intager en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

Första och andra styckena äga motsvarande tillämpning i fråga om villkor vid annan rättshandling än avtal. I fråga om jämkning av vissa avtalsvillkor i konsumentförhållanden gäller dessutom 11 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Lag (1994:1513).

Ur Brottsbalken (1962:700)

1 § Har någon påbörjat utförandet av visst brott utan att detta kommit till fullbord, skall han i de fall särskilt stadgande givits därom dömas för försök till brottet, såframt fara förelegat att handlingens skulle leda till brottets fullbord eller sådan fara endast på grund av tillfälliga omständigheter varit utesluten.

Straff för försök bestäms högst till vad som gäller för fullbordat brott och må ej sättas under fängelse, om lägsta straff för det fullbordade brottet är fängelse i två år eller däröver.

2 § Den som, med uppsåt att utföra eller främja brott, lämnar eller mottager penningar eller annat såsom förlag eller vederlag för brottet eller ock anskaffar, förfärdigar, lämnar, mottager, förvarar, fort skaffar eller tager annan dylik befattning med gift, sprängämne, vapen, dyrk, förfalskningsverktyg eller annat sådant hjälpmedel, skall i de fall särskilt stadgande givits därom dömas för förberedelse till brottet, om han ej är förfallen till ansvar för fullbordat brott eller försök.

I fall som särskilt angivits dömes ock för stämpling till brott. Med stämpling förstås, att någon i samråd med annan beslutar gärningen, så ock att någon söker anstifta annan eller åtager eller erbjuder sig att utföra den.

Straff för förberedelse eller stämpling bestäms under den högsta och må sättas under den lägsta gräns som gäller för fullbordat brott; ej må dömas till högre straff än fängelse i två år, med mindre fängelse i åtta år eller däröver kan följa å det fullbordade brottet. Var faran för brottets fullbord ringa, skall ej dömas till ansvar.

Ur Rättegångsbalken (1942:740)

35 kap.

5 § Om det är fråga om uppskattning av en inträffad skada och fullbevisning om skadan inte alls eller endast med svårighet kan föras, får rätten uppskatta skadan till skäligt belopp. Så får också ske om bevisningen kan antas medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till skadans storlek och det yrkade skadeståndet avser ett mindre belopp. Lag (1988:6).

Ur Tryckfrihetsförordningen (1949:105)

2 kap.

3 § Med handling förstås framställning i skrift eller bild samtupptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sättuppfattas endast med tekniskt hjälpmedel. Handling är allmän, om den förvaras hos myndighet och enligt 6 eller 7 § är att anse som inkommen till eller upprättad hos myndighet.

Upptagning som avses i första stycket anses förvarad hos myndighet, om upptagningen är tillgänglig för myndigheten medtekniskt hjälpmedel som myndigheten själv utnyttjar för överföring i sådan form att den kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas. Detta gäller dock ej upptagning som ingår i personregister, om myndigheten enligt lag eller förordning eller särskilt beslut, som grundar sig på lag, saknarbefogenhet att göra överföringen.

Med personregister förstås register, förteckning eller andra anteckningar som innehålla uppgift som avser enskild person och som kan hänföras till denne. Lag (1991:1500).

12 § Allmän handling som får lämnas ut skall på begäran genast eller så snart det är möjligt på stället utan avgift tillhandahållas den, som önskar taga del därav, så att handlingen kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas. Handling får även skrivas av, avbildas eller tagas i anspråk för ljudöverföring.

Kan handling ej tillhandahållas utan att sådan del därav som icke får lämnas ut röjes, skall den i övriga delar göras tillgänglig för sökanden i avskrift eller kopia.

Myndighet är icke skyldig att tillhandahålla handling på stället, om betydande hinder möter. I fråga om upptagning som avses i 3 § första stycket föreligger ej heller sådan skyldighet, om sökanden utan beaktansvärd olägenhet kan taga del av upptagningen hos närbelägen myndighet. Lag (1976:954).

All lagtext hämtad ur RIXLEX

Bilaga B

EG-direktiv på upphovsrättsområdet

Direktivet 87/54/EEG, den 16 oktober 1986 om det rättsliga skyddet för halvledarprodukters topografi.

Direktivet 91/250 EEG, från den 14 maj 1991, om rättsligt skydd för datorprogram.

Direktivet 92/100/EEG, från den 19 november 1993, om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och upphovsrätten närstående rättigheter.

Direktivet 93/83/EEG, från den 27 december 1993, om samordning av vissa bestämmelser om upphovsrätt och närstående rättigheter med avseende på satellitsändningar och kabelspridning.

Direktivet 93/98/EEG, från den 29 oktober 1993, om harmonisering av skyddstiderna för upphovsrätt och närstående rättigheter.

Direktivet 96/9/EEG, från den 11 mars 1996 om rättsligt skydd för databaser.

Bilaga C

Konventioner på upphovsrättsområdet

Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk (1886, reviderad 1971)

Världskonventionen om upphovsrätt (1952, reviderad 1971)

Romkonventionen för skydd åt utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag (1961)

Fonogramkonventionen, angående skydd för framställare av fonogram mot olovlig kopiering av deras fonogram (1971)

Madridkonventionen mot dubbelbeskattning av upphovsrättsliga ersättningar (1979)

WIPO fördraget om upphovsrätt (1996)

WIPO fördraget om framföranden och om fonogram (1996).

Artiklar ur juridiska tidskrifter

Nordell, Per Jonas	Datorprogrammen och den ideella rätten i anställningsförhållanden, NIR 1993 s. 374
Plogell, Michael	Upphovsrätt till datorprogram ur ett EG-perspektiv Juridisk Tidskrift 1993-94 s. 61
Rosén, Jan	Moral Right i Swedish Copyright Law, NIR 1993 s. 355
Rosén, Jan	Moral Right in Nordic Law... Juridisk Tidskrift 1993-94 s. 761

Offentligt tryck

SOU 1985:51	Upphovsrätt och datorteknik
SOU 1990:30	Översyn av upphovsrättslagstiftningen
Ds 1998:24	Ny skyddsåtgärd vid immaterialrättsintrång
Prop. 1988/89:85	Upphovsrätt och datorer
Prop. 1996/97:111	Rättsligt skydd för databaser, m.m. (ref. Olsson, Copyright, s. 216)
SFS 1960:644	Varumärkeslagen
SFS 1960:729	Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk
SFS 1967:837	Patentlagen
SFS 1970:485	Mönsterskyddslagen
SFS 1974:156	Firmalagen
SFS 1989: 396	Ändringsförfattning, Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, upphävd
SFS 1992:1685	Lag om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter
SFS 1992:1687	Ändringsförfattning, Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk
SFS 1997:306	Växtförädlarrättslagen

EG-rätt

Direktiv 89/104/EEG om inbördes tillnärmande av medlemsländernas varumärkeslagstiftning.

Direktiv 91/250 EEG om rättsligt skydd för datorprogram.

Direktiv 93/98/EEG om harmonisering av skyddstiderna för upphovsrätt och närstående rättigheter.

Rapport från Kommissionen till Rådet, Europaparlamentet och Ekonomiska och Sociala kommittén om genomförandet och effekterna av direktiv 91/250/EEG om rättsligt skydd för datorprogram.
(Bryssel den 10. 04. 2000, KOM(2000) 199 slutlig)

Intervjuer, föreläsningar m.m.

- **E-postkorrespondens med Henry Olsson**, hovrättslagman och sakkunnig i upphovsrättsfrågor på Justitiedepartementet, 00. 01. 14
- **E-postkorrespondens med Henry Olsson**, hovrättslagman och sakkunnig i upphovsrättsfrågor på Justitiedepartementet, 00. 04. 07
- **Föreläsning om upphovsrätt i svenskt och internationellt perspektiv**, av hovrättslagman Henry Olsson, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm, 99. 04. 29
- **Föreläsningsunderlag** till föreläsning om upphovsrätt i svenskt och internationellt perspektiv, av hovrättslagman Henry Olsson, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm, 99. 04. 29
- **Samtal med Erik Timén**, biträdande förlagsdirektör, Bokförlaget Natur och Kultur, 99. 12. 02

Material från Internet och dagspress

- **Information om ny tvångsåtgärd – intrångsundersökning** www.awapatent.se/kundtidning, hämtat 00. 01. 14
- **Information om Business Software Alliance**, www.bsa.org, hämtat 00. 04. 28
- **”Piratkopiering gav böter”**, Sydsvenskan 99. 09. 29, www.sydsvenskan.se, hämtat 00. 03. 24
- **”Piratjägare fick 23-åring fälld för intrång”**, www.awapatent.se/nyheter, hämtat 00. 03. 24
- **”Villkorligt och böter för piratkopiering”**, Mikrodatorns nyhetsavdelning, 97. 01. 17, www1.idg.se/mikrodatorn/nyheter, hämtat 00. 03. 24
- **”Byta TV-spel kan bli olagligt”**, Avisen, s. 26f. , 99. 12. 11

Använd men icke refererad litteratur

Hult, Christer (red.)	Copyright och uphovsmannarätt - föreläsningar vid Lunds datacentral 1993, Författarna och Lunds datacentral (Lund)
Olsson, Henry	Kommittébetänkande om upphovsrätt och datorteknik NIR 1986 s. 24
Rosén, Jan	Enskilt bruk och avtal om utnyttjande av datorprogram NIR 1990 s. 539
Rosén, Jan	Swedish Software Law 1995, Juristförlaget (Stockholm)
Valentin Rehncrona, Pia	Immateriarättens grunder 1999, Studentlitteratur (Lund)

Rättsfallsförteckning

Datorprogramms verkskaraktär

HovR i Västra Sverige 19 december 1987, DB 159 (ref. Olsson, Copyright, s. 41)

Olovlig kopiering

NJA 1996 sid. 79, BBS-målet

Upphovsrätt i anställningsförhållande

NIR 1967 s. 455 (refererat i Olsson, Copyright, s. 216f.)

NIR 1990 s. 233 (refererat i Olsson, Copyright, s. 216f.)

NIR 1991 s. 267 (refererat i Olsson, Copyright, s. 216f.)

NIR 1996 s. 100 (refererat i Olsson, Copyright, s. 216f.)

U 1978 s. 901 (H) (Danskt avgörande refererat i Koktvedgaard/Levin, Lärobok i Immaterialrätt, s. 103)

EG-domar

C-355/96 Silhouette International Schmied GmbH & Co. KG/Hartlauer Handelsgesellschaft mbH